
Ga 113
340.25
Nitzschium - De Aristotele Contra Wolfianos - 1831

HARVARDIANA
ET
VE RI
TAS
ACADEMIA
IN·NOV·ANG
CHRISTO
ECCLESIAE

[redacted]

Madvigio Celeberrimo

S. P. D.

auctor

Hafniae e Museo Niebuhrii

SOLLEMNIA NATALITIA

REGIS AUGUSTISSIMI AC SERENISSIMI

FRIDERICI VI.

D. XXVIII. IAN. A. MDCCCXXXI.

H. XII. IN AUDITORIO MAIORI

RITE CELEBRANDA

ACADEMIAE KILIENSIS RECTOR ET SENATUS

INDICUNT

PER

GREGOR. GUIL. NITZSCHIUM

ELOQ. P. P. O.

Inest: *de Aristotele contra Wolfianos, sive de carminibus cycli Trojani recte inter se comparandis* disputatio.

KILIAE

EX OFFICINA CHRIST. FRID. MOHR.

MDCCCXXXI.

[redacted]

Consilium est, locos Aristotelis, qui de Odysseae et Iliadis descriptione et arte sunt disertiores, uberiore disputatione ita enarrare, ut et quid quamque recte ille, et de quo judicaverit, plane pernoscatur. Ergo simul de Iliade parva, Aethiopide, reliquisque quae Homericis Aristoteles postposuit carminibus accurate quaeretur. Sed ipsorum etiam Homericorum formam ut demonstremus eandem tum fuisse, quam nunc videamus, disceptationes quaedam requirunt doctorum hominum, qui Aristotelem ita loquentem audire sibi visi sunt, quasi se quasdam partes Odysseae in suo exemplo ne legisse quidem significet. Censuerat ita jam *Rochefortius*, qui Iliadem et Odysseam versibus francicis redditas cum annotatis et dissertationibus edidit anno MDCCLXXXI. Is enim suspicionem suam, qua episodium Odysseae, quod in Niptris legitur de cicatrice ad Pernassum accepta, XIX, 399—460, subditicium esse vidit, Aristotelis testimonio firmari opinatus est. Pravam popularis sui interpretationem arguit *Dugas-Montbelius* in Millini Annalibus encyclopaedicis anni MDCCCXVII. Fasc. V. s. mensis Maji, quanquam neque suspicionis istius vim satis expendit, neque Aristotelis locum ad enucleatae sententiae perspicuitatem perduxit. Controversiae ab his agitatae incuriosi *P. Knigh-*

tius et *Bern. Thierschius* eundem, quem antea Rochefortius, errarunt errorem. Quorum ille in annotatis ad Odysseae l. eo pertinaciae processit, ut duos alios Aristotelis locos, qui judicio adversarentur, interpolatione insertos esse fingeret. Bernardus vero Thierschius in libello leviusculo, quem olim de forma genuina Odysseae conscripsit, non solum p. 19. illius loci particulam male decerptam in ejusdem opinionis fidem adhibuit, sed etiam p. 24. alterum, qui Odysseae descriptionem habet, manifesto judicavit esse indicio, extremam partem Odysseae ab Aristotelis libro abfuisse. Quod interpretationis vitio repertum erat, assensum facilem habuit ab iis, qui carmina Homeri Pisistrati jussu demum consignata non ante certiore formâ constitisse putabant, quam Aristarchi, a librorum copia instructiores, Iliadem et Odysseam omnibus interpolatorum commentis auctas edidissent. Nihil horum satis considerate creditum est. Nam ut Pisistratum taceam, de quo alibi satis superque disputatum est, literatiore, quae ab ipso illo ducitur, aetate carminum illorum forma nihil admodum mutari amplius potuit; neque quod scriptores, qui Alexandrinam aetatem praecedunt, versus nonnullos vel omnino desideratos vel immutatos laudant, ea res gravioris discrepantiae aut licentiae indicium habet, quam etiam post grammaticorum negotia circa eadem carmina versata est, et aliquatenus omnis generis et aetatis scriptores afflixit. Ab Alexandrinis in poetae tum antiquissimi tum celebratissimi exemplis aliquanto plus diversitatis deprehensum esse, quum singulorum versuum aut vocabulorum formam exigerent, quam in aliis, quis miretur? Quanquam de Zenodoti audacia diversitatis, quae in exemplis fuerit, conjecturam ne citius caperemus, jam Wolfius ipse

cavit. Urbium quidem illa exempla, quantum ex scholiorum indiciis intelligitur, in eandem plerumque lectionem conspirabant. Omnino de hoc genere accuratius quaerendum erit, ut, quid quisque grammaticorum sequutus sit, et num quidquam ab antiquorum librorum fide ad damnandos locos profecerint, certo cognoscamus. Nunc tantum breviter profiteri licet, ne minimam quidem vocem erumpere ex antiquiore aetate, quae locum ullum in suspicionem vocatum prodat, aut criticae, quae obelo censetur, principem aliquem Zenodoto priorem efferat. Quamvis enim mature exorti sint, qui Homeri deos, mores, inventa denique vel dicta variâ reprehensione aut dubitatione afficerent, tamen ii, qui inde a crebrescentis lectionis, hoc est ab ipsius Pisistrati et Amasidis aetate, a solvendis ejusmodi quaestionibus λυτικῶν nomen invenerunt, allegoriae potius machinam omniaque interpretandi effugia quaesierunt, quam ut sacri poetae opinionem tollendis, qui incusati erant, locis sustinere studuerint. Quod quum ipsum documento sit, de rhapsodorum interpolatione tum quidem nullam fuisse suspicionem, non magis in scriptorum mentionibus desideratos in eorum exemplis locos subodorari licet. Imo qui loci tum a grammaticorum notatione tum a nostris dubitationibus sunt suspectissimi, eos ipsos a Platone, Aristotele, aliis, citatos legimus ut Homericos. Sed agamus, quod propositum est.

De argumenti delectu justâque fabulae in unam actionem comprehensione duobus maxime poetices locis Aristoteles praecepit, utroque ita ut primas Homero deferret. Eorum altero c. 8. Odysseae, altero 23. Iliadis descriptionem accuratius definivit. Poetae epico non

historiarum simili complexione utendum esse, in quibus quaecunque uno eodemque tempore in uno aut pluribus evenerint, etsi nullâ inter se necessitudine copulentur, junctim tamen exponi oporteat. Neque magis, si alterum alteri temporis quidem serie nexum sit, sed in unum contigua finem non conspirent. Epicorum enim illud potius esse, ut unam actionem conficiant, quae a principio per medium ad exitum procedens integra sit suosque habeat numeros. Ita denique quasi animal quoddam effici unum et integrum, quod insitam epico generi voluptatem vere excitet. Iam poetas quidem fere plerosque secus fecisse; quippe qui circa hominem unum, et tempus unum, et actionem multarum partium versati sint. Velut Cypriorum et Iliadis minoris auctores; quorum rationem eo maxime existimari posse, quod utrumque poema multis tragoediis argumenta suppeditaverit. Quare, inquit, in hac quoque re divinus videatur Homerus ad ceteros, quod non bellum, quamvis principium et finem habens, totum tractare aggressus est, sed unâ parte delectâ, episodia e ceteris multa adhibuit, velut navium catalogum et alia, quibus poesin distinguit. Haec ille cap. 23. in quibus maxime comparatio, quâ Iliadem parvam et Cypria Homerico carmini postponit, nos convertere debet. Sed proximum est, ut alterum locum, qui de Odysseae compositione est, diligenter exponamus. Octavo igitur capite ita ille: docet primum fabulam unam non esse, quae circa unum hominem versetur, uni enim infinita passim evenire posse, quorum e quibusdam nihil fiat unum. Itaque etiam unius hominis ejusdem multas esse actiones, quae in unam actionem non coeant. Quare reprehendendos esse poetas, quicunque Heracleida sive Theseida sive alia id genus poemata composuerint,

opinantes, quum Hercules fuerit unus, fabulam quoque de eo unam esse debere. His positis ita pergit: ὁ δὲ Ὅμηρος, ὥς περ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' ἔοικε καλῶς ἰδεῖν, ἤτοι διὰ τέχνην ἢ διὰ φύσιν. Ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν, οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα ὅσα αὐτῷ συνέβη, οἷον πληγῆναι μὲν ἐν τῷ Παρνασσῷ, μανῆναι δὲ προσποιήσασθαι ἐν τῷ ἀγερμῷ, ὧν οὐδὲν θατέρου γενομένου ἀναγκαῖον ἦν ἢ εἰκὸς θάτερον γενέσθαι· ἀλλὰ περὶ μίαν πρᾶξιν, οἵαν λέγομεν, τὴν Ὀδύσσειαν συνέστησεν. *) Integrum transscripsi locum; quem quod Knightius Thierschiusque eâ parte, quae post ἀγερμῷ sequitur, detruncatum exhibent, ipsum arguit, eos enunciati complexionem parum animadvertisse. Qui si illa ὧν οὐδὲν θατέρου — γενέσθαι ad loquendi usum exegissent: et haec ipsa cum proxime praecedentibus vidissent esse jungenda, et totam de Aristotelis testimonio opinionem confestim abjecissent. Multis autem rationibus redarguitur interpretatio, quâ Aristotelem dicere volunt, illud de Ulysse vulnerato in Odysseam non esse admissum. Primum verbis οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα ex adverso positum est ἀλλὰ περὶ μίαν πρᾶξιν — τὴν Ὀδύσσειαν συνέστησεν, ceteris explicandi caussa interpositis, quae simul in caussa sunt, cur τὴν Ὀδύσσειαν in fine dixerit, non τὸν μῦθον vel simile quid. Deinde γενέσθαι est *evenisse:* discernit enim usus quum communis tum Aristotelis τὰ γενόμενα, facta, quae historiae sunt, et τὰ πραττόμενα s. πεπραγμένα (c. 17, 1. 11, 1 et 3.) quae aguntur, quae per imitationem exhibentur aut exhibita sunt, atque

*) Exhibui locum secundum Hermannum et Immanuelis Bekkeri libros (V. Quaest. Hom. 1. p. 19 sq. not. 4.), quum Graefenhanius p. 83. male sic scribat: ἀλλ' ἃ περὶ μίαν πρᾶξιν, οἷα ἂν λέγοιμεν τὴν Ὀδύσσειαν, συνέστησεν. Istud οἵαν λέγομεν est *qualem volumus*, ut c. 11. ὥς περ λέγομεν.

ipsâ fabulae actione continentur, et denique πεποιημένα, quae poetae fingentis operam sunt experta, ficta (c. 17, 5.). Neque tamen γενόμενα semper sunt vere facta (c. 9, 1—3. alibi), sed etiam narratio epica, ἀπαγγελία, quum agentes et loquentes inducti non sunt, γιγνόμενα persequitur (c. 4, 9.), et in fabulis scenicis, si quid non coram agitur (πράττεται) sed tanquam foris eveniens commemoratur aut cogitatur, id quoque γίγνεσθαι dicitur (c. 14, 2.). Apertum igitur est, vel ex hoc, quem demonstravimus, usu, verba θατέρου γενομένου θάτερον γενέσθαι nullo pacto de ipsius poetae operâ accipi posse, qui si Odysseam componat, non necesse aut consentaneum sit, ut in eam omnia recipiat. A qua interpretatione etiam verborum ἀναγκαῖον ἢ εἰκός vera sententia revocat (v. c. 9. et 15, 10.). Denique particularum μέν et δέ non copulandi simpliciter sed distinguendi vis est, quam h. l. planissime referas latinis nunc — nunc, tum — tum. Itaque ex prava interpretatione hanc potius recepimus sententiam: „*Odysseam enim quum faceret, non intulit omnia, quaequae isti evenerant, ut nunc vulneratum esse in Parnasso, nunc insaniam simulasse in delectu, quorum si unum evenisset, neutiquam necesse aut consentaneum erat alterum quoque evenisse: sed circa unam actionem, qualem volumus, Odysseam composuit.*“ Loci ita translati ut plane perspiciatur ratio, animadvertendum est, Aristotelem omni illâ praeceptione hoc cavere, ne quis unius alicujus res, quamvis condicione dissimillimas, quoniam in eodem evenerint, in unum opus bene cedere putet. Hac enim mente nunc duo illa ponuntur, quae in eodem quidem Ulysse evenerunt, sed temporibus diversissimis, quorumque neutrum neutri non modo necessitatis ratione ullâ, sed

ne levissimo quidem caussarum nexu copulatum sit, ut ad unam actionem profecto non pertineant. Illa vero, ὧν οὐδὲν et quae seq. ita subjunguntur, ut verbo quidem posita exempla spectent, judicio vero simul omnia, quae eidem diversa evenerint, attingant; nam ratio omnis est unius rei ad alteram, θατέρου πρὸς θάτερον, non aliter atque etiam in alterâ de Iliade disputatione c. 23. θάτερον μετὰ θάτερον evenire dixit. Propter hunc judicii ambitum etiam invertere paullum verborum ordinem licet in hunc modum: Multa passim Ulyssi evenerant, quorum neutiquam necesse erat unum si evenisset alterum quoque evenisse, ut in Parnasso vulneratum esse, in delectu vero insaniam simulasse: quare ne Homerus quidem omnia ejus eventa in Odysseam recepit, sed ea solum complexus est, quae in unam actionem recte implicarentur." Hoc orationis progressu si usus esset Aristoteles, continuo decerneremus, exempla ista ita esse adjecta, ut num vere Homerus eorum alterutrum, an neutrum receperit, ne diceretur quidem. Atque etiam hoc, quo nunc subsequi videmus, ordine verbis ὧν οὐδὲν seq. non tam quid Odyssea habeat, quid non, significatur, quam eventorum illorum inter sese quae sit ratio expenditur, ita tamen ut simul, quid omnino admitti potuerit, doceatur. Jam vero, quo delectus prudentia manifestius sentiretur, consultius profecto erat, non duo exempla subjungere, quorum utrumque pariter ab Homero omissum esset, sed ea, quorum alterum vere in Odyssea exstaret, alterum, quia neque ex illo neque ex alio admisso aptum esset, non compareret. Non minore igitur admonendi calliditate quam dicendi brevitate Aristoteles ex iis, quae Ulyssi evenerant actione Odysseae priora, duo delegit, quorum alterum illam

effectu attingebat, alterum minus. Neque dubium est, quin ea, quae sunt circa Ulyssis cicatricem, ad Odysseae actionem pertinere censuerit. Quum enim agnitionibus, ut infra videbimus, plurimum tribueret, in earum vero numero Eurycleae agnitionem ceteris anteferret: episodium quoque illud quo accepta narratur cicatrix ab illis quidem rationibus integrum et intactum habuit. Praeterea versuum XIX, 395—97.*) apud Platonem de rep. I. 334 A. manifestum testimonium exstat (obscurius quoddam de leg. XII. init.), quod pridem adhibitum ab interpretibus Rochefortium permovit, ut male illatos versus a trecentesimo nonagesimo nono demum numeraret. Nos nunc neque illos versus neque subsequens episodium a Platonis et Aristotelis exemplis abfuisse credimus; esse vero locum interpolatione depravatum, quum variis sermonis indiciis tum eo argui arbitramur, quod episodium condicionem interpellet, quâ neque Eurycleae neque Ulyssi narrandum tribui potuerit. Verum haec alias. Nunc, postquam quid Aristoteles de utriusque carminis inventione judicaverit satis intellectum est, duo maxime consideranda putamus, quorum alterum in rerum ac fabularum, quarum Homero optio suppetierit, varietate ac copia versatur, alterum laudem spectat, qua Homerus super ceteros eminere dicitur.

*) Illud *κλεπτοσύνῃ θ' ὅρκῳ τε* recte explicat Libanius Apol. Socr. p. 33. T. III. Reisk. Loquutionis rationem illustrat exemplum simile ap. Ctesiam Excerpt. e Persicis c. 60. p. 79. Baehr.

II.

Utrumque Graecorum intelligentissimo cuique persuasum erat, poetas epicos maximeque Homerum antiquarum rerum et sequi ac prodere famam, et concessâ sibi libertate ornasse ac finxisse. Celeberrima sunt in eam sententiam Pindari Nem. VII, 29., Thucydidis l, 9. et 10. et Platonis de leg. III. 682 A. iudicia, quibus accedit, quod Aegyptiorum monitis temperatum est, Herodoti illud 11, 120. Horum suspiciones quum Aristoteles ad artis rationem ac disciplinam revocaverit: videtur ille quidem ad nostra magis placita fabularem memoriam ex parvis principiis ingenio poetarum sensim paullatimque auctam ac multis modis refictam credidisse. Velut — illustrabo enim, quid velim, exemplo — Thucydides quidem famam illam, qua Graeciae principes propter sacramentum Tyndaro praestitum ad repetendam Helenam coiisse ferebantur, non alio modo impugnat, quam quo e pluribus quae tradita sunt amplectimur probabiliora. Nos vero, qui fabularum cum auctoribus aetates dispicere solemus, sacramentum istud a Stesichoro fortasse aut inventum esse existimamus, aut ex recentiore certe commento in carminis luce positum (Schol. Ven. ad Il. β, 339. Klein. p. 78.). Similiter ergo aliquis in animum induxerit iudicaturum fuisse Aristotelem: neque id tamen recte. Is enim quum egregium illud laudatumque c. 9. reperisset: *φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν· ἡ μὲν γὰρ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἡ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει*: sane non solum fabulae ex rebus sive traditis sive fictis texendae liberrimam poetae fecit optionem, sed etiam ab Homero plura aut libere aut parum etiam probabiliter ficta esse dixit. Dubitantibus enim de Achaeorum muro respondit: ὁ

πλάσας ποιητὴς ἠφάνισεν (ap. Strab. XIII. 598 s. 108.), Hectoris vero persequutionem (Il. χ. 205.) et expositionem Ulyssis (Od. ν, 119.) in exemplum posuit eorum, quae ad informandi veritatem absurda per epicam narrationem occultentur, et, dum actionis secundent progressum, boni poetae arte satis videantur venditari (poet. 25, 4 et 10. 26, 8.). Huic igitur generi multa alia annumeraverit necesse est is, qui omnino fabulam non ex traditis neque ad traditorum seriem, sed ex condicionis, mente bene descriptae, lege in unius actionis congruentiam pertexere poetas jubet. Verumtamen idem ab Homero etiam episodia ex traditis multa adscita dicit, et omnino longissime abfuit ab eorum opinione, si qui historias Trojanas ab Aeolensibus, qui ex Aulide et ipsi trajecissent et se quasi paterna possidere finxissent, non celebratas tantum sed inventas ac deinceps poetarum studiis tum nutritas tum variatas esse suspicantur. Ille et bellum Trojanum eodem fere, quo epici narrabant, progressu evenisse, et vixisse heroas illos omnes suamque patrasse vicem firmiter credidit. Quod quum propter communem illum Graecorum de memoria fabulari consensum per se statuendum fuerit, tum certis exemplis possumus praestare; etsi non omnia, quibus scriptor aliquis Aristotelem auctorem citavit, hunc pro teste jurato affirmasse dicamus, ut Telemachum Nausicaam in matrimonium duxisse (ap. Eustath. ad Odyss. π, 118. p. 1796.); primum Theseum plebis libertati favisse, idque ipsum testari Homerum, qui in catalogo solos Athenienses δῆμον appellet (nisi hoc alterum de suo addit Plut. Thes. 25.); aut versum Hesiodi Op. 365. Pitthei Troezenii dictum referre (Plut. ib. 3.). Haec atque similia ut in medio relinquamus quâ mente perhibuerit

Aristoteles: at videmus eum poet. 26, 25. Cephallenibus suffragari, qui Penelopae patrem Icadium, non Icarium, nomine in sua insula habitasse dictitarunt. Tam curiose qui hominum Homericorum memoriam exegit, is certe non tenuem Trojae captae famam commentis crevisse, sed antiquissimo cuique poetae largam Trojanarum rerum materiam suppetiisse credidit, ex qua quae in carmen propositum recte cederent, selegisse potius quam excogitasse videretur. Jam nos si hanc opinionem nostro modulo metimur, sententiam dividendam arbitramur. Si rerum ab Homero traditarum fides quaeritur, quod tuto credi possit, ad minimum redigimus: eversam Atridis ducibus Trojam; redeuntium alios disjectos ac diu vagatos esse, alios domum postquam venissent expulsos a suis peregrinas sedes quaesiisse. Haec certa habemus, de singulis ambigimus omnibus. Belli et illati caussam et patrati machinam et gesti tempus decenne manifestis statim indiciis poesin prodere putamus. Vehementer miramur eos, qui in Dionysii cyclographi, recentissimi fabulatoris, aut Cratetis forsitan sententiam proxima ab ipso bello tempora loquuntur, quum de Homeri aetate disceptatur. Speramus nunc Voelckeri, qui ignoratum Ithacae situm arguit, aliorumque *) conviciis illud concessuros, quidquid in Iliade et Odyssea nunc legatur carminis, id in Asia et aliquot saecula post bellum Trojanum esse conformatum. Denique, quum belli hujus indicia circumspicimus, nos non fugit, quosdam, qui diu post reditus illos infelices Asiae, Cretae, Italiae oras

*) V. Voelcker. *Ueber Homer. Geographie* p. 52 *sqq.* Odofr. Mueller. *Proleg mythol.* p. 349 *sqq.*

possederint, aliquem ex heroibus illis, quem domestico cultu colerent, coloniae sibi conditorem finxisse. At enim idcirco non omnem rei memoriam ex historia tollimus; ipsa enim tristitia eventornm, quae Ilias habet, per heroum illa ἀριστείας profecto non decurrens, nos prohibet, quominus Aeolenses in majorum gloriam talia finxisse suspicemur. Neque magis ab animo impetrare possumus, ut aut Hermanno assentiamur, qui nominum cum factis cujusque congruentium etymis omnem rerum veritatem dilui voluit (de mythol. antiquiss. p. 2.), aut Voelckero, qui Ulyssem et Penelopam ex Apolline et Diana effictos esse aliquando demonstratum ivit (Seeb. Bibl. cr. 1828. n. 20. p. 157.): cujus si ludere ludum vellem, Mercurium fortasse similiter exhiberem.*) Sed revertor ad Aristotelem. Ab hoc igitur quum ita, ut diximus, dissideamus, de altero quod fabularum, qua Homerus usus fuerit, copiâ continetur, satis bene convenit. Nemo Graecorum Homerum aliter poetarum antiquissimum dixit, quam ut eorum quorum scripta exstarent illum primum poneret (cfr. Herod. 11, 53. cum ib. 23.). Etiam Aristoteles ante illum multos fuisse putavit (poet. 4, 9.). Quod quibus verbis profitetur, ea simul nos admonent, quam diverso a nostris judicio ille jam Homeri aetate, atque ante etiam, varia poesios et metrorum genera nota fuisse crediderit. Sed si modo intellexerimus, aetatem Lycurgo proximam Homero et certissime om-

*) Varia de Homeri fide historicâ judicia v. ap. Niebuhr. H. R. I. p. 184. ed. 2. Hoeck. Cretae II. p. 253. Cammann. *Vorschule zu der Iliade und Odyssee* p. 87—106. et Plassium: *Versuch über den Trojanischen Krieg als historische Thatsache, in Seebod. Sylloge* 1828. *Fasc. IV. p.* 40—63.

nium et rectissime poni, ne ab illo quidem judicio amplius abhorrebimus. Nam videtur quidem, quaecunque est de antiquissimâ poesi fama, eo nos perducere, ut omnia remotissimae aetatis genera, primo, praeter epica, paeanas et threnos, mox hymnos et dithyrambos, hexametra fuisse putemus: tamen illa opinio, qua fere alterum ex altero ducimus metrum, aut unum post alterum inventum esse narramus, vix satis recte habet. Imo quod de pentametro Thierschius Act. Mon. III. p. 583. ad alios simul versus quodammodo erit propagandum. Sed veniendum est ad alterum quoddam, quod cum nostrâ nunc quaestione conjunctius in simili judicii discrepantiâ versatur. Nos heroum Graecorum quum omnem historiam tum mores temporum progressu a poetis varie efformatos esse existimamus; Aristotelea vero et Homerum et quemvis alium poetam, etiamsi res traditas carminibus complexi essent, mores tamen personis non variationis studio ac progressu, sed suapte arte finxisse putavit; ut exhibuerint quales vellent et consentaneum videretur. Quocirca, quum nos excipientium sese carminum comparatio doceat, Ulyssem a posterioribus demum ex prudenti vafrum esse factum, idque ab iis, qui Palamedem, candidioris sapientiae virum, in fabulam Trojanam recepissent: Aristoteli neutrum placuit. Jam videremur quidem, quam poetis in fingendis moribus concedere debemus libertatem, ad illud quoque exemplum et quandam aequalium sibi poetarum inter sese discrepantiam bene recteque trahere: sed morum mutatio e fabularum mutatione consequuta est, quam progressu quodam factam esse certis indiciis cognoscimus. Aristoteles quod insaniam ab Ulysse simulatam inter ea commemorat, quae Homerus Odysseae inserere noluerit, notam huic

fuisse fabulam sumpsit, quam a posterioribus adjectam esse testatissimum habemus. Interpolator Odysseae ω, 119. tantum quidem narrat, Ulyssem ab Agamemnone et Menelao *aegre* perpulsum ad belli societatem: sed Palamedem, qui tum insaniae fraudem callide arguerit, ad Trojam vero ab eodem Ulysse et Diomede sit interemptus, Cypria asciverunt (v. Proclum et Paus. X, 31, 1.); Homero ejus notitia nullo modo vindicari potest. Parum igitur accurate Aristoteles singularum fabularum aetates exegerat, communi quidem veterum vitio, in quibus nihil magis desideramus, quam vicissitudinum, per quas rerum condicio aut memoria processerit, distinctionem. Quare ne eâ quidem excusatione utemur, ut dicamus Aristotelem ista ad eandem famae diversitatem retulisse, quâ aequales etiam auctores de iisdem factis multum saepe inter se discrepent. Verum enim vero, etsi non possumus, quin alia, velut Iphigeniae illud periculum Aulidense, a posterioribus inventa esse, alia, ut armorum judicium et Ajacis necem, multis modis variata agnoscamus: illud tamen plane verum vidit philosophus, totius belli actus et reditus illos suis jam fabulis celebratos fuisse quum Ilias et Odyssea fierent. Praeterea quod verbis ejus subest magis quam expressum legitur, id nos persuasissimum habemus: multos poetas Trojanarum rerum partes cecinisse, antequam majora illa carmina conderentur. Ergo ille vere factarum rerum plus fortasse, quam credibile est, ad Homerum auditione perlatum esse sumpsit: at delegisse poetam ex uberiore materiâ ea, quae Iliade et Odyssea complecteretur, docuit verissime. Abjicimus ac prorsus damnamus illud antiquioribus tritissimum, quum hic vel ille locus fabulae alicujus fons esse dicitur. Multarum rerum

apud Homerum admodum tenuis mentio est; earum hic sane auctor nobis antiquissimus exstat, ita si fabulae fontem appellare velis: ipse autem poeta e carminibus ista uberioribus delibavit, neque ex iis solum, quae de bello Trojano essent, sed ex Heracleis etiam et fortasse Argonauticis ac Thebaidibus. Omnino Homerum Iliadem et Odysseam consummasse citius quam inchoasse dixerim, atque in antiquissimae aetatis quodam termino constitutum aemulorum excitasse studia, ut antiquiorum e fabulis ansas similiter caperent.

III.

Transitum paravimus ad alteram disputationis partem, quâ de praestantiâ Homeri in Aristotelis locos commentandum nobis sumpsimus. Longe id nobis expeditius esset, si plura philosopho carmina in comparationem adhibere placuisset. Nunc frustra requirimus, quid de *Epigonis* vel *Thebaide*, et de *Oechaliae halosi* censuerit, quorum fama insignis nos maxime convertit. Quanquam enim ne ista quidem carmina pervagato judicio Homero tributa dixerim, sed Epigonos vel Thebaidem a pluribus quidem, Oechaliae vero halosin non nisi ex poeticâ quadam, quae de Creophylo fuerit, famâ, quam Callimachus in ejus gloriam interpretetur: nihilominus praestantiae opinionem animadvertere debemus, quae judiciis istis inest omnibus. Ac primum nunc illorum carminum mentionem injicere ideo utile videbatur, ut lectores admoniti, quae hujus generis carmina et suis decora virtutibus et aetate ab Homero proxima Graeci habuerint, in Aristotelis condicionem illam judicandi sese magis insinuarent, eâque

bene informatâ Wolfii expenderent opiniones, etiam in Aristotelem iniquiores. Nam etsi multa, ut *Phoronis*, *Alcmaeonis*, *Minyas*, quantum ex tenuissimis reliquiis assequimur, vix ad Pisandri Rhodii et Leschis aetatem Ol. 33. rejicienda videantur: tamen ante Pisistratum et Amasidem ejus generis multa fuerunt; Epigonos vero et reliqua, quae supra posuimus, vix potuerimus quin poetis Arctini saltem aequalibus assignemus. Haec igitur omnia Aristoteles a suo quodque poetâ composita, et qualia quantaque inventa fuissent ad posteritatem tradita credidit; neque aliter de Iliade et Odysseâ statuit. Quid nos? num sejungenda ac discriminanda putabimus, quae ille uno omnia modo et inventa ab auctoribus et ad suam aetatem propagata esse in animum induxerat? Si et ratione lubricum videtur, neque historia animum facit, ut Homerum a ceteris divellamus, videant, qui antiquitatis fidem reverentur, quid consequatur. Atque illa quidem opinio satis explosa est, quâ Pisistrati aetate si Homerica, etiam ceterorum carmina primum literis consignata esse necesse fuisset. Iam conjunctâ epicae poesios caussâ ita porro quaerendum erit, ut, quae carminibus integritas, quae rhapsodorum licentia, quis et a quo inde tempore scriptorum exemplorum usus fuerit, diligenter cognoscamus. Si quid recte auguror, mirabimur in Aristotele reliquisque λυτικοῖς, quod interpolationis ne in mentem quidem venerit, aliorum vero errorum eos difficillime convincemus. Sed nunc ad ipsa Aristotelis pergendum est judicia. Is igitur, ut supra vidimus, in altero loco *Heracleida* et *Theseida*, in altero *Cypria* et *Iliadem minorem* cum Homericis in horum praestantiam contulit. Prorsus igitur exclusit genealogica, quae neque de uno neque de uno tempore, neque omnino de una

actione etsi multiplici fuerunt. Haec plane videtur ad historiarum genus abjecisse. Sed e ceteris quod illa maxime elegit, id ad compositionem eorum inprimis inconcinnam spectat. Ac Theseida quam dicat, ne conjecturâ quidem tuto possumus existimare. Neque tantum intelligimus, utrum antiquiorem aliquam viderit, an poetas aequales aut se paullo priores notet, de quâ re incautius statuit Wuellnerus de cyclo epico p. 55. ubi haec: „Unam, quae longe antiquissima videtur, Aristoteles laudat." Non minus dubium est, num Pythostrati illam ap. Diog. La. 11, 59. legere potuerit, vixit enim hic Epaminonda et Pelopida posterior. Denique Plut. in Thesei c. 28. ἦν γὰρ ὁ τῆς Θησηΐδος ποιητὴς Ἀμαζόνων ἐπανάστασιν γέγραφε, quibus verbis sibi unam tantum Theseidem notam fuisse profiteri videtur. Versus ab eodem c. 32. positos e Theseide non ascitos puto. Heracleas quot habuerit antiquitas, post Od. Muell. Dor. 11. luculentius persequutus est *A. Vogelius* in *Hercule* secundum Graecorum poetas et historicos descripto et illustrato, quem edidit Halis anno MDCCCXXX. Ex his num Cercopis Milesii Aegimium et Creophyli Halosin Oechaliae tangat notatio, dubitare licet; nam haec plus certe quam aliorum Heracleae unius actionis finibus circumscripta fuisse videntur. Pisander duodecim labores in Heraclea complexus esse haud temere putatur. Latissime vagatus videtur Panyasis, qui quod a Clemente Alex. Creophyli Halosin compilasse insimulatur, id non impedit quominus eum plura persequutum esse dicamus. *) Sed omittamus haec, quum de Aristotelis mente

*) De Cinaethonis Heraclea nihil liquet. Praeterea convertit Demetrii Phalerei testimonium de Demodoci Laconis carmine ap. Schol. ad. Od. γ. 267. et Pseudo-Plutarchi de fluv. c. 18, 4. ἱστορεῖ Δημόδοκος ἐν α' Ἡρακλείας.

nulla possit esse dubitatio. Neque nunc attinet quaerere, quae ejusdem descriptionis alia mente tenuerit. Alcmaeonidem in hoc genus confidentius referat; Perseidos ap. Pseudo-Plut. de fluv. p. 461. Hutt. incerta significatio est; Meleagridem vero Antisthenis ap. eund. c. 22, 3. oratione soluta scriptam fuisse idque aetate recentiore prope compertum habeo. Convertamus igitur nos ad *Cypria* et *Iliadem parvam*. Disputationis de his instituendae condicio quam laetis studiorum fructibus quam insigniter mutata sit et in dies magis mutetur ex illâ, qua Wolfius olim et Frid. Schlegelius usi sint iniquiore, homines literatos non est, quod doceam. In qua literarum nostrarum felicitate quicunque exsultet, ne Wolfium illaudatum dimittat, cujus e seminibus haec seges omnis effloruit, quamvis ipse a veritate abfuisset Deposuimus igitur, quem ille imbiberat, errorem, quo Cypria, Aethiopidem ac reliqua carmina Homericis cognata Procli ex argumentis existimabantur; intelleximus etiam, ejusdemProcli illud judicium ap. Photium p. 521. H. *ὡς τοῦ ἐπικοῦ κύκλου τὰ ποιήματα διασώζεται καὶ σπουδάζεται τοῖς πολλοῖς οὐχ οὕτω διὰ τὴν ἀρετὴν ὡς διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων*, hoc non tam genuinam integrorum carminum formam, quam decurtatorum illam collectionem spectare, et utentium magis studia quam ipsorum carminum condicionem referre. Porro etsi nequaquam jam effectum est quod ad judicandam Homeridarum illorum poesin requirimus (scitissime adumbratum ab Ahrensio in Iahnii annal. philol. XIII, 2. p. 185.), tamen multorum monitis in agnoscendas eorum virtutes satis erecti sumus. Sejungamus igitur hanc quaestionem ab alterâ, quae adhuc per miras turbas agitata multos transversos egit. Mittamus in praesenti,

cycli et cyclicorum nomen quando primum et quam varie positum sit, circumspicere, id enim scire ad ipsorum carminum cognitionem plane supervacaneum est *): unum teneamus, quod jam in Meletematum de historia Homeri Fasc. 1. p. 113—118. et 152 sq. a me demonstratum Trojani cujusdam cycli opinionem habet **), Trojanae fabulae poetas, quum in conterminis Iliadi et Odysseae argumentis elaborarent, iniquiore quidem condicione neque pari ingenio, at aemulatos tamen esse Homerum haud inscite. Hoc obtinere studentibus tantum abest, ut obroget Aristoteles, ut satis humane in partes venturus videatur.

IV.

Ad pensitandum Aristotelis judicium nihil nobis adjumenti suppetit, nisi Procli argumenta et tenues quaedam carminum reliquiae. Nam quod Herodotus 11, 117. novit, qui Cypria Homero inscriberent, et si qua alia ejusdem opinionis indicia sunt, aliquantum sane laudis carmini ex eo conciliare possumus, sed de complexionis arte nihil

*) Disquisitionis justae spem fecit summus Lobeckius in Aglaoph. p. 417.

**) Memorabile mihi visum est Scholion, quod Osannus primus edidit repertum in cod. Parisino, ad. Clem. Al. coh. ad Gr. p. 19 A. Κύπρια ποιήματά εἰσιν τὰ τοῦ κύκλου· περιέχει δὲ ἁρπαγὴν Ἑλένης· ὁ δὲ ποιητὴς αὐτῶν ἄδηλος· εἷς γάρ ἐστι τῶν κυκλικῶν· κυκλικοὶ δὲ καλοῦνται ποιηταὶ οἱ τὰ κύκλῳ τῆς Ἰλιάδος ἢ τὰ πρῶτα ἢ τὰ μεταγενέστερα ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν συγγράψαντες.

inde discitur. *) Primum autem omnium videamus, qua ratione Aristoteles carminum illorum actionem multiplicem censeat. Manifestius hoc in sola Iliade parva cognoscere licet. Ex hac enim quot tragoediarum argumenta desumi possent, indice posito dinumeravit. Sed quum verba ipsa incuriam quandam annotandi referant, quomodo singulas fabulas descripserit, et quid ex isto recensu ad judicandam epopoeiae complexionem recte ducamus, non satis expeditum est. Potuit aut nullâ fabularum, quae exstabant, ratione habitâ carminis partes ad suam, quam de actionis integritate et ambitu definierat, doctrinam dispescere, aut fabularum, quas tragici vere exhibuerant, sive omnium sive quarundam multitudinem demonstrare, aut denique epopoeiae decursum ita sequi, ut eas ex pluribus eligeret tragoedias, quae illius fabulas aptius retulissent. Ex his rationibus dubium non est quin tertiam amplexus sit; nam nomina posita et cum Procli argumento congruunt, et fabulas denotant a poetis itidem inscriptas (v. Hermann. ad. l. p. 170.); neque omnino videtur ejusmodi titulis partes carminis significaturus fuisse, nisi ipsae quae exstarent fabulae succurrissent. Attamen ne hunc quidem divisionis modum accurate tenuit, aut tenere potuit, quum semel tragicorum nomenclaturam adhibuisset. Nam priora quidem vocabula, Armorum judicium, Philoctetam, Neoptolemum, ita posuit, ut eas partes, quas alii poetae sub aliis nominibus tractassent, disertius insigniret: sed saepius tamen

*) Pindarus quid de Stasino Homeri aemulo dixisse videatur, explicui in Meletematum Fasc. 1. p. 119. et Encyclop. Halensi s. v. Odyssea. Neque Platonem in Euthyphrone illâ τοῦ ποιητοῦ significatione Homerum denotare arbitror.

[redacted]

alter in alterius provinciam venerat, aut altero plura erat complexus, quod in Ilii Persidem certe cadit. Deinde negligenter Aristoteles adscripsit earum fabularum nomina, quae in eâdem plane in quâ ante dictae parte versabantur. Itaque ille neque exactam satis rationem instituit, et-institutam ipse quodammodo turbavit, utroque autem impediit, ne nos nunc Iliadis parvae formam ex titulis istis bene possimus existimare. Nihilominus, quae legimus, omnino in nostros usus sufficiunt. Nam si ipsam quaerimus judicandae actionis legem, quam Aristoteles adhibuit, dinumeravit is carminis partes et factas ex iis fabulas tot fere numero, quot περιπετείας exempla a poetis excerpta et tractata videbat. Sin epopoeiae ambitum cupimus cognoscere, primum ex istis verbis dudum intelleximus, Iliadem parvam ab eo belli statu profectam, quum Achille sepulto in armorum judicio Ulyssis sive virtus sive versutia vincit mox inprimis valitura, longe ultra Procli fines usque ad eversam Trojam et ipsum Graecorum discessum esse progressam; ut quum initium haberet ex eo, quod Aethiopidi extremum erat, eadem persequuta sit, quae Arctini Ilii Persis. Deinde medias quoque partes in universum adumbratas legimus. Jam vero norma Aristotelis ipsa consideranda est. Haec ultro ei subnata est ex illa actionis integritate et congruentia, quam fabulis tragicis et epicis eandem proposuit: ita vero ut faceret, historia eum magis et externa utriusque poësios condicio, maximeque argumentorum communio adduxerat, quam Homericae artis admiratio cupidior. Quod nunc breviter positum, alias explicabimus uberius. Sed quod saepe usu venit, ut doctrina adstrictior exempla parum recipiat, id in hac quoque accidere videmus. Ex eo, quod tragici

Iliadis parvae partes in magnum fabularum numerum converterant, colligit Aristoteles, ejus actionem minus esse congruam. Haec conclusio probabilitatem habet, necessitatem nullam. Primum enim exigi oportuit, quam recte tragici illis partibus usi essent; deinde quam partem tragicus in peculiarem actionem conformavit, ea in epopoeiâ aut in factorum serie gravioribus subjecta et alterum aliquem in finem intenta esse potuit. Itaque ipsa certe ratio, quod debebat, non valet. Verum enim nos ita judicamus caussâ quasi incognitâ; ipsum enim carmen quo modo singula temperata habuerit, non licet considerare, consideraverat autem Aristoleles. Igitur par esset sensum quendam in judicium assumere, quem ex lectione ille traxisset, nisi ipse sibi adversari videretur. Alio enim loco (c. 18.) epicam et tragicam compositionem accurate distinguit, neque solum totam Iliadis fabulam unâ tragoediâ comprehendi vetat, sed etiam Ilii Persidem. Idem c. extr. s. fin. ex unaquaque epopoeia plures tragoedias fieri dicit; unam enim si epici fabulam effingant, carmen aut longitudinem justam non habiturum esse, aut, eam si efficere velint, languidum evasurum. Sin plures conseruerint fabulas, non unam amplius futuram esse actionem: ut Ilias et Odyssea multas contineant partes, quae etiam per se suam habeant magnitudinem. Quanquam haec poemata, quantum genus epicum recipiat unius actionis imitationem, optime composita sint.“ Cum his ita positis quî convenire dicamus illa, quae cap. 23. leguntur in quo maxime versamur: optime fecisse Iliadis poetam, ut qui unam belli Trojani partem selegerit; ita ex Iliade unam aut duas fieri tragoedias, itemque ex Odyssea; ceteros epicos multarum partium actiones concinnasse, velut Cypriorum et

Iliadis parvae auctores? Intelligimus, opinor, eum ista omnia in hoc intentum disputasse, ut tragicos poetas praeceptis instrueret, quos ex epicis carminibus argumenta sua repetere tantum non omnes vidisset. Bene perspectam habuit tragoediae commotiorem, intentiorem, adstrictiorem naturam; leniorem, remissiorem epopoeiae. Diversam utriusque vim ac rationem in iisdem saepe fabulis sensit. Laborabat autem de magnitudinis aut justae compositionis lege, quam solis exemplis aestimabat, aut in universum recte positam ideo non satis accurate tenuit, quod, quum illa ex fabularum momentis apta esset, haec momenta etiam in epopoeia ad tragoediae naturam revocavit. Nos cum ipso fabula quid sit, in universum ex condicionis unius caussis, quibus principium et exitus constet, existimandum censemus. Sed jam dissentientes ex eo requirimus, qua ratione Neoptolemum, Philoctetam, Eurypylum propriarum fabularum nomina ponat, ubi epopoeiae actio quaeratur. Rursus tamen eum justae aliquid si non rationis at observationis sequutum esse largiendum videtur. Ex Iliade et Odysseâ quod unam aut duas ex utraque tragoedias fieri judicavit, hoc ita dixit, si tragoediae illae ipsam factorum seriem aut summam utriusque carminis complecterentur (v. Herm. ad l. p. 169.). Parum igitur recte aliquis etiam Meleagrum et Bellerophontem fabulas ex Iliade sumi potuisse objiceret propter ζ, 166 sqq. et ι, 527 sqq. Jam illud ipsum, tragoediam ut aliquis fingat ex Iliade unam aut duas, priore illo loco c. 18. eo praecepto adstringit, ut ne tota Iliadis, quae per ambages progreditur, fabula comprehendatur; tragoediam enim τὸ ἀθροώτερον requirere. Ergo unam dixisse videtur, qualem Welckerus non sine audacia Aeschyli Myrmidones fuisse conjecit,

alteram fortasse Hectoris Lutra: male enim, si quid sentio, idem Welckerus tum Nereidas exornavit a se interpositas, tum (p. 458. *Trilogiae*) fabulam alteram ex partibus secundariis putavit repetendam. De ejusmodi partibus ac singulis quibusdam, quae a tragicis excerpi et in justae fabulae modum conformari possint, Aristotelem cap. extremo loqui suspicor. Nihilominus, dum has respicit, tenet illum sensum, quo Iliadem unam conficere actionem dixerat, itemque de Odyssea. In his quid viderit, ipsi possumus existimare; in Iliade minore divinamus eum requisivisse eam implicandae actionis artem, ut partium illa varietas auditorem non distineret. Atque eadem Cypriorum fuerit compositio, quorum exordium de Welckeri sententiâ Trilog. p. 29. bene definit Ahrensius Jahn. Annal. XIII. 2. p. 194. exitum vero p. 200. et 201. non recte interpretatur. Quamvis enim novam Jovis βυλὴν Cypria fingant, atque in alium plane finem vertant irati Achillis secessionem: hoc tamen invento ad sollicitandum Iliadis exordium abutendum non est. Caussa belli, quam Cypria habent, in cujus usum etiam Helena Nemesios filia esse fingebatur, tristitiâ suâ ac gravitate ab aetatis Homericae ingenio et Iliadis omni sententiâ mirum quantum abhorret; ut per se plane incredibile sit, veterem aliquam Iliadis formam illis Cypriorum quasi auspiciis unquam respondisse. Non magis cycli illis collectoribus hoc imponendum est, ut consertorum carminum etiam sententias sibi attemperarint; neque, si quid ingenitum erat discrepantiae, illi hoc tollere potuerunt aut curarunt; quorum unum erat, variorum poetarum carmina, varia illa ac saepe tum fabulis tum sententiis discrepantia, ita contexere, ut rerum gestarum perpetuitatem servarent.

Praeterea decurtatum aut deformatum esse argumenti Procliani finem, prope certum videtur; neque aliunde id damnum tuto reparare possumus. Aristoteles igitur satis habuit, Cypria breviter commemorare in exemplum carminis, quod inprimis multiplex tragoediis materiam praebuerit plurimis. Culpam ejus rei omnem in poetae ingenium contulit. Nos praeterquam quod variarum partium compositionem certe ex Proclo satis cognosci posse non credimus, excusationem aliquam poetae quaerimus ex argumenti condicione, aut culpam illam ita conformamus, ut eum materiam sumpsisse dicamus, quae varietate congruentiam ipsa respuerit. Sed subnascitur nobis haec disputantibus alia cogitatio. Non possumus praefracte negare, si quis Cypria et Iliadem parvam ideo potissimum commemorata dicat, quod ex iis ipsis tragoediae plurimae effictae fuissent. Sed, si ea res aliquam ad Aristotelis judicium probandum vim habuit, ceteris carminibus, quae ille sententiae suae confirmandae minus adhibere voluit, ex eo silentio laudis aliquid conciliare licebit; aut, si minus tuto praestantiae capimus conjecturam, utile certe erit, reliquorum quae e fabula Trojana in cyclo fuerunt compositionem, quantum eam nunc existimare possumus, et cum Cypriis et Iliade parva et cum Homericis conferre. Neque enim Aristotelis illa judicia, quibus Iliadem et Odysseam compositionis praestantiâ super omnia epicorum aliorum carmina efferens, cetera eodem omnia loco habere videtur, nos impedient, quominus tum quaedam ad illarum artem propius accessisse demonstremus, tum ipsa inter sese varie discriminemus. Atque hac denique disputatione, etiam de Iliade et Odysseâ quid ille recte viderit, accuratius demonstrabitur.

V.

Persuasissimum habemus considerate Aristotelem ac merito etiam descriptionis laudem carminibus Homericis praecipuam dedisse. Observaverat, Odysseam, statim ab initio in exitum intentam, eo artificio Ulyssem in adumbratam prioribus libris condicionem adducere, auctaeque sensim culpae vindicem sistere, ut cum hujus operis complicatione ac sollertia nullum posset carmen comparari. Iliadem vero viderat eam belli Trojani condicionem habere, quae a primis irae caussis profecta omnibus ejus effectibus exhaustis in Achillis animo ad humanitatem revocato compositoque Hectoris funere consisteret. Quod non ita dicimus, quasi Achillis ira *insit* omnibus, quae per Iliadis progressum eveniunt: at *subest* tamen. Per irae ac secessionis illius tempora haud inermes sunt Graeci; prodeunt atque excellunt alii propugnatores. Nihilominus Trojani, quod volunt, mox in eo sunt ut efficiant. Jam tempus erat, ut Achilles communi saluti omnem dolorem remitteret: compos erat voti. At ille ne nunc quidem a se impetrat, quod par erat. Ipse dum animo implacabili se aliquando laesum dolet, suorum periculis amicum permittit dicam an objicit. Ita sibi irasci incipit. Atque hic demum locus est, quo tragicam Ilias naturam induit; hic enim Achillem sistit cum nobilis caussae excusatione at noxam tamen subeuntem. Hoc igitur unum fuit argumentum, quod Aristoteles ex Iliade desumi posse vidit primarium; accedebat secundarium, Hectoris Lutra. Item Odyssea unam tragoediae praebuit Ulyssis reducis ultionem; cui iterum simili ratione accedere poterat Telemachi periculum, si quis huic primas tribuere volebat. Hanc utriusque carminis rationem qui bene con-

sideraverit, non poterit negare, condicionis, quae in illis explicetur, congruentiam, si isto modo ad tragoediae normam exigatur, optime sentiri. Nam carmen, quod ab ira Achillis profecit, nemo eo tempore finiat, dum Diomedes aliique rem Graecorum aliquatenus sustinent; neque Odysseam terminandam censeat, dum Telemachi reditus in congressum cum patre differtur, Ulysses vero ipse se per Phaeacas domum deductum iri sperat: sed Ilias eo demum loco in finem suum intenditur, quo Achillem justissima caussa ad deponendam iram hortabatur, Odysseae vero consummatio praeparatur, quum Ulysses in patriam redux vindicandae domus consilia init. Ergo bene observaverat Aristoteles, utrumque carmen eo maxime loco necti ac contineri, qui tragoediae initium haberet. Ultra vero eum sequi atque omnino carminibus epicis eandem proponere compositionis legem, quam tragoediae, si hoc revera voluisset, non possemus. Sed, quod ille ipse satis videtur sensisse (v. c. 27.), epopoeiae explicatio saepe plurium casuum momenta pluriumque deinceps hominum ad affectus nostros magnitudines recipit, si modo certa subsit condicio, in certâ aliquâ s. affectione s. voluntate atque appetitione posita. Hanc condicionis congruentiam optimum quemque epicorum vere sequutum esse, satis potest praestari. Quanquam qui ante Homerum heroum labores celebrarunt poetae a compositionis arte rudiores, singula singulis adjicientes non solum de Argonautis et Thebarum expugnatione, sed etiam de Herculis rebus gestis et de bello Trojano magnam fabularum copiam persequuti erant, a quarum varietate posteriores sibi saepe non satis temperarunt. Ac belli Trojani historia ita creverat, ut, quum Oechaliae et Thebarum expugnationes in unius carminis sum-

mam facile cederent, illius quinque et amplius actus numerari possent. Numeramus autem haec ejus tempora condicionis diversae ac propriae: Primum habet belli primordia et proelia cum rapinis, quibus Trojae vicinia infestatur, donec ipsi urbi propius accedunt; secundum continet Achillis secessionem et summam gloriam Trojanorum et Hectoris, quem ille, Patrocli morte tandem excitatus, saevissime conficit; sequitur tertium, quod ab Hectoris funere ad Achillis exsequias junctamque his Ajacis necem pertinet. Jam utriusque partis fere fortissimo quoque caeso, aut certe iis absumptis, qui vi ac fortitudine victoriam in alterutros vertere potuerunt, res fato concedit. Quod postquam mox Paridem, belli auctorem, oppressit, diique extremum de leniore in Trojam sententiâ consultarunt: evalescentibus Minervae studiis dolisque Ulyssis urbs obsidione clausa expugnatur. Haec ipsius expugnationis condicio quartum tempus conficit, quod deinceps excipit quintum, reditus victorum infaustos complectens Cujus materia in Ulyssis et ceterorum reditus dispescitur. Jam dudum sentio, quam diversam ab aliorum suspicionibus disputationem instituerim; sed audiant perorantem, et videant, quid sequar. Primum igitur Iliadem et Odysseam ipsas testari arbitror, antequam fierent, multa fuisse de singulis belli Trojani temporibus carmina. Neque enim tunc demum omnino fictas illas fabulas esse in animum inducet quisquam, neque Homerum opinabimur solam famam et auditionem sequutum esse *). Etiamsi igitur ea aetate, quae inter Home-

---

*) E singulis locis, qui aliorum temporum mentionem habent, dubitavi de Achillis et Ulyssis altercatione Od. ϑ, 75 sqq. quorsum pertineret. Nunc illo ϑεῶν ἐν

rum et Arctinum Stasinumque media est, fabulae multis modis exornatae sint, quod factum esse Cypria maxime produnt (Telegonia enim prope tota a recentioribus conficta videtur, cfr. Welcker. Trilog. p. 464.): tamen jam Homero variorum fuit temporum optio. Elegit autem, si utriusque eum carminis auctorem esse credimus, primum ex ipsius belli historiâ tempus multis nominibus gravissimum, quo summi ducis injuria fortissimum omnium in otium Graecis funestissimum summoverat, quo Hectoris eminuit virtus, quae ipsa tandem amico dulcissimo orbatum Achillem ad pugnam saevissimamque ultionem concivit. Nulla alia pars belli tam certâ condicione nitebatur, tamque peculiare habebat ingenium. Multo tamen maxime poetam animorum illi aestus atque illa opportunitas invitasse videtur, qua

---

δαιτὶ θαλείῃ prope adducor ut rem ad illud tempus referam, quum Graeci primum Tenedum appulerant, mox in Trojae oram trajecturi. Nam Cypriorum argum. haec habet: *ἔπειτα καταπλέουσιν εἰς Τένεδον καὶ εὐωχουμένων Φιλοκτήτης ὑφ' ὕδρου πληγεὶς διὰ τὴν δυςοσμίαν ἐν Λήμνῳ κατελείφθη· καὶ Ἀχιλλεὺς ὕστερον κληθεὶς διαφέρεται πρὸς Ἀγαμέμνονα.* His adhibeo Fragm. Sophoclis, quod *Συνδείπνου* septimum numerant ap. Plut. de adul. c. 51. *ὡς ὁ παρὰ Σοφοκλεῖ τὸν Ἀχιλλέα παροξύνων Ὀδυσσεὺς, οὔ φησιν ὀργίζεσθαι διὰ τὸ δεῖπνον, ἀλλ' Ἤδη, φησὶ, τὰ Τροίας εἰςορῶν ἑδώλια Δέδοικας.* v. seq. Haec manifesto indicio ad illum Cypriorum locum nos deducunt; nam in Trojae conspectu convivium est, et Agamemnoni Achilles propter convivium irascitur, cui sero adhibitus discessum minatur. Ita istis eum Ulysses opprobriis increpat. Ergo nihil recte Welckerus in Addit. ad Trilog. p. 170. *Σύνδειπνον* addendum esse fabulis, quas Sophocles e Cypriis desumpsit (v. Henrichsen p. 87.), certissimum est; num Odysseae illud *νεῖκος* idem sit, dubitare licet. Potuit Stasinus rem paullo aliter conformare, ut minus agnoscerent posteriores. Cfr. Athen. I. p. 17 E.

impotentia animi quantum damni ferret docere, suamque expromere humanitatem potuit. Ergo non Achillem laudare voluit, neque ipsum solum inter Achillem et Agamemnonem dissidium narrare, sed tempus belli, quod iram habuit, ab antiquiore aliquo poeta fortasse minus concinne narratum suâ virtute conformatum extulit. Qui num minoris ambitus Iliadem primum effinxerit, aut quos, si forte, locos posteriorum sedulitas genuino carmini inseruerit, alius quaestionis est excutere; verum aliam plane descriptionem nemo certe extundet. Quantum Iliadis tempus ceteris, quae ipsius fuerunt belli, antecellit, tantum Odysseae argumentum, et plus etiam, communibus ceterorum heroum reditibus praestat. Haec duo carmina postquam aliquantum temporis exstabant — quanquam non tantum distant, quantum vulgo putantur —: alii poetae Homerum aemulantes de reliquis temporibus meliora antiquioribus carmina composuerunt. Stasinus in Cypriis primum, Arctinus in Aethiopide tertium, in Perside Ilii quartum fecit, aptiore usus descriptione quam Lesches, qui idem in Iliade parva tractavit; denique Hagias Troezenius quintum complexus est. E quibus Arctinum et Stasinum unius ejusdemque aetatis, Hagiam Troezenium illis supparem fuisse arbitramur, Leschem vero ceteris omnibus haud paullo minorem. De his igitur ut vere recteque statuere discamus, singula excutienda et cum alteris componenda sunt. Prima autem disputatio sit de Nostis s. eo carmine, quod Hagiae Troezenio a Proclo inscriptum reditus heroum, Minervae irâ infelices, habuit. De quo quum ea adhuc obtinuerit opinio, ut disjectorum heroum casus ipsâ partium diversarum disjunctione referre ac sequi videretur: intentior quaestio non eam quidem congruentiam demon-

strare poterit, quam postea in Arctini carminibus deprehendemus, a qua ipsum Nostorum argumentum non minus abhorret quam Cypriorum, at aliquanto tamen plus reperietur, quam incuriosis adhuc inesse visum est.

VI.

Quum multa sint in Homericis antiquiorum carminum indicia, tum antiquius, quod de reditibus fuerit, carmen Odyssea manifestissime demonstrat, cujus in versibus γ, 135 et 136. Grotefendii subtilitas ipsum exordium antiquiorum Νόστων agnosci posse vidit hoc:

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Γλαυκώπιδος ὀβριμοπάτρης,
ἥτ' ἔριν Ἀτρείδησι μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκεν.

Simili initio usum esse Hagiam consentaneum est *). Nam illud quidem certissimum est, Minervae iram carmini isti ita quasi praefuisse, ut primum heroas Atridarum dissidio diviserit, deinde, aliis periculum imminens celeri navigatione effugientibus, aliis mare infestum terrestri evitantibus itinere, in Ajacem Locrensem maxime et Agamemnonem cum aliis quibusdam ingruerit. Verum omnem Νόστων complexionem accuratius cognoscere cupientibus multae suboriuntur dubitationes. Quas antequam paullo diligentius componere studeamus, quam in Meletem. Fasc. 1. p. 117 factum est, etiam de Ulyssis reditu a ceteris sejuncto et Odysseae ad Nostos rationibus breviter sed

*) Apud Proclum hoc initium est: Ἀθηνᾶ Ἀγαμέμνονα καὶ Μενέλαον εἰς ἔριν καθίστησι περὶ τοῦ ἔκπλου.

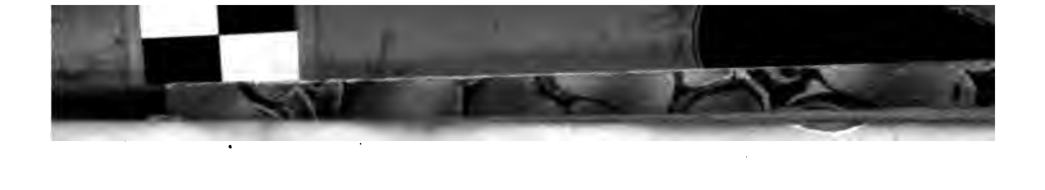
diserte videtur profitendum. Hagiam Troezenium sibi tantum sumpsisse, ut Ulyssis erroribus repetendis cum Homero contenderet, adeo ab universa aemulorum istorum ratione alienum est, ut vel testem locupletissimum aegre essemus audituri, si aliquis exsisteret, qui nunc nullus est. Neque ille omnino Ulyssem aliter carmini implicuit, nisi quod eum (sub discessum Agamemnonis, quocum remanserat, Od. γ. 162 sq.) a Trojae littore Ismarum iter flexisse narravit, ubi eum Neoptolemus offenderit *). Quodsi in Hagiae Nostis locus Ulyssi praeterea nullus fuit, in antiquioribus ejus reditum cum ceteris conjunctum fuisse non magis probabile est. Omnia enim ita nobis persuadent, ut eum circa Ismarum commoratum esse putemus, quum ceterorum postremos tempestas a Minerva immissa attigerit. Neque quisquam e Mercurii, multa callide tegentis, sermone (Od. ε. 108 sq.) aliam, quae antiquior fuerit, fabulae formam effinxerit. Sed isto, quo

---

*) Eustathium, quum ad Od. p. 1796. scriberet ὁ δὲ τοὺς Νόστους ποιήσας Κολοφώνιος Τηλέμαχον μέν φησι τὴν Κίρκην ὕστερον γῆμαι, Τηλέγονον δὲ τὸν ἐκ Κίρκης ἀντιγῆμαι Πηνελόπην, per errorem, quae Proclo teste in Telegonia Eugammonis fuerunt, tanquam in Nostis tradita retulisse, Muellerus de cyclo p. 184. judicavit. Ac recte ille profecto, quod ista in Nostis fuisse negavit. Verum quum Eustathius Colophonium aliquem narret, ne mera somnia loquutus esse videatur, ego quidem alium quendam subesse suspicor, qui Νόστους soluta oratione ita persequutus sit, ut Ulyssis reditum, ac deinceps e Telegonia ejus fata extrema filiorumque connubia simul complecteretur. Quidni enim Anticlidi Atheniensi, qui septuaginta octo amplius Νόστων libros scripserat (Athen. IX. 384 D.), Lysimacho Alexandrino, aliisque id genus etiam Colophonius nescio quis accedat? praesertim quum Eustath. eodem l. Lysimachum ipse citet.

dixi, modo jam ante Homerum Ulyssem, Minervae carissimum, ab Agamemnone et Ajace sejunctum esse putamus. De ejus ipsius autem erroribus num aliquod aut quale fuerit carmen Odysseâ antiquius, frustra conjectando assequi annitimur. Tantum videmus, in Apologo, quem Homerus ex suae Odysseae descriptione ab ipso narrari fecerit Ulysse, alius narrandi formae ne minimum quidem superesse vestigium. Sequitur, ut interpositâ de fontibus Nostorum admonitione ad ipsum Hagiae carmen revertamur. Arctinus, quod infra demonstrabitur, de reditu victorum in fine Persidis suae breviter adjecerat. Ex quo conjecerit aliquis, peculiare de heroum reditibus carmen ante Hagiam omnino nullum fuisse. Sed hoc mihi, quum Odysseae mentiones considero, obtineri non posse videtur. Neque minus dubium illud est, num praeterea de singulorum quorundam itineribus unum alterumque fuerit carmen, ex quo Hagias de Neoptolemo, si forte, aut de Calchante fusius dicere potuerit. De certamine, quod Calchas apud Colophonios cum Mopso vate inierit, mentio erat in Hesiodeis, quae Strabo legit XIV. 642. s. 178. Verum nihil hoc ad nostram caussam. Neque, si diversissimae civitates tum Aeolidis aut Ioniae, tum Italiae, tum Cretae, vel Agamemnonem, vel Philoctetam, vel Diomedem, vel Menestheum, vel adeo Pylios Nestoris suos conditores ferebant, id magis mihi persuadet, ut vetera carmina de novis horum erroribus narrasse credam, quam e fabulis, quae varia loca Italiae ab Ulyssis sociis condita perhibent, conjecturam carminis epici capio, quod Ulyssis errores aliter exornaverit. Si a Stesichoro discesseris, de cujus Nostis e Tzetza et Pseudo-Phalaride certius conjicimus, aliorum carminum nullum usquam vestigium est, neque antiquiorum neque

recentiorum quam Hagiae Nosti fuerunt: sed unum fuisse carmen Νόστων antiquius, qua Hagias usus sit, propterea sumimus, quod Hagias in suo carmine eorundem heroum reditus extulit, de quibus in Odyssea mentio est, alia autem ratio, qua illum consensum rectius explicemus, suppetit nulla. Nam neque Hagiam ea solum persequutum esse credibile est, quae in Odysseâ breviter posita reperisset, neque Homerum nihil nisi famam sequutum esse, nec denique priores Odysseae libros post Hagiam demum esse confictos. Iam de Νόστων complexione probabiliter disputandum est, quam Procli brevitas ita obscuravit, ut conjecturis aliquid tribuere necessarium videatur. Ac primum certissimum quidem est, si in ullum, in hoc carmen quadrasse Aristotelis illam notationem, quâ cetera *περὶ ἕνα χρόνον καὶ μίαν πρᾶξιν πολυμερῆ* composita esse diceret. Rursus tamen jam dudum intelligimus, longissime a vero eum aberrare, si quis nullo adhibito neque temperamento neque vinculo Nostorum tot partes diversas et aequales fuisse putet, quot heroes diverso itinere diversâque fortunâ reditum tentassent. Dissociat dea Atridarum animos, quorum Agamemno non ante vela danda putat, quam illam propter absolutum Ajacem exacerbatam placarint; Menelaus iter maturat. Cum Menelao Nestor et Diomedes sentiunt, quorum uterque cito et bene domum perlatus imminentem a dea tempestatem effugit; ut de his poeta brevissime perorare potuerit. Quae res ita comparata est, ut illud dissidium prope ab ipsâ deâ in horum salutem institutum intentumque putes. Proxime post istos Menelaus iter ingressus tempestate in Aegyptum actus est: quem non magis tum longâ narratione circum extremas oras ductum esse arbitror, sed paucis eo dimis-

sum, unde in fine carminis repetendus erat. Ne illa quidem, quae in Odyssea de Menelai gubernatore in Sunio ab eo sepulto leguntur (γ, 278 sqq.), in Nostis fuisse videntur (v. Paus. X, 25, 2.). Illis ita summotis Calchas cum Leonteo et Polypoeta (mare etiam ipsi reformidantes) terrestri itinere Colophonem deducebantur, ubi Calchas (non Tiresias) mortuus et sepultus est. Quem locum si ab Hagia non nimis exornatum esse judico, illud sequor, quod adhuc omnia eo contineri video, ut, qui Menelai consilium amplexi essent, ab alteris sejungerentur. Nunc enim demum ad graviorem propriamque partem progrediebatur carmen. Agamemno, quique cum eo remanserant, Ajax Locrensis, Ulysses, Neoptolemus, alii, perfecto sacrificio discessum parant. Sub ipsam profectionem (quum defunctis sodalibus extremum valedicturi ad tumulos accessissent) oblata Achillis umbra eos retinere studet, quae eventura sint praedicens. Ab hoc inde loco quâ viâ et implicatione processerit carmen, divinare tantummodo possumus. Neque tamen deest ratio a conjectandi temeritate satis remota. Recte enim suspicabimur, Proclum mentionibus brevioribus omissis eo quemque loco disertius posuisse, quo poeta pluribus de eo egisset: deinde, quum eum notissimas quasque res paucissimis comprehendere, transitiones vero omnino nullas demonstrare videamus, illud quoque recte animadvertere videmur, Agamemnonis necem, ut ipso tempore sic carminis serie sejunctam, in Procli excerptis cum Orestis ultione coaluisse. His suspicionibus admissis, quas qui sperneret, maligne potius quam caute de arte poetae statuere videretur, cursum habemus satis expeditum. Achillis ista cohortatio parum valuit, nisi quod Neoptolemus, dum vehemens ille Ajax

nefarium caput deae poenis objicit, neque Agamemno procrastinandum putat, dubitabundus subsistit, Ulysses vero satius habet, partis opibus e Ciconibus aliquid praedae adjicere. Ita remanente Neoptolemo, divertente Ulysse, ceteri, Ajax et Agamemno et si qui non nominati etiam tum restabant, recto itinere versus Euboeam tenent. Iam ingruit tempestas et Cepharearum rupium illa clades, quas Hagias quoque Graecis Nauplii dolo infestiores reddidisse videtur; Nauplium enim in Nostis commemoratum praebet Apollod. **11, 1.** p. **87.** Oppressit clades ista e nobilioribus unum Ajacem; ceteri quamvis jactati procellis suam quisque domum pervenerunt. Plurium hoc loco mentiones requirimus, velut Idomenei, Philoctetae (Odyss. γ, **190** sq. cll. δ, **496.**) et Teucri, quanquam de hoc an nulla fuerit in Nostis memoria disertior, dubitare licet. Sed, etiamsi singulos multos in patriam poeta deduxerit, eminebat sine dubio Agamemno. Ad cujus caedem narrandam potuit quidem Hagias etiam a Nauplii simultate proficere, si jam tum fuit fabula, quâ uxorum relictarum fidem maritis suspectandis sollicitasse apud recentiores fertur. Quanquam neque id ipsum admodum credibile est, et Agamemnonis adventum, tametsi Nauplio nihil intercedente, Aegisthi facinus ultro sequebatur. Huic vero ipsi ut proximum locum assignemus, quanquam tacente Proclo, multa persuadent, quae postmodo disseremus. Nunc probabilitatis quodam jure sumimus, eum fuisse carminis decursum, ut Agamemno statim, toleratâ Iunonis ope tempestate domum delatus, in Aegisthi sceleratae que conjugis epulum illud funestum incurrerit. Et, si Homerum vel Nostos antiquiores sequebatur Hagias, Clytaemnestra quidem in Cassandram maxime pellicem saeviit (v. Od. λ, **421.** coll. Quaest. Hom. Spec. I. p. **32.** et Eur. El. **1032.**).

Neque dissimile est veri, in Nostis, non aliter quam in Odyss. *α*, 37. Jupiter refert, (agente maxime Junone) missum esse Mercurium, qui Aegisthum intentâ Orestis ultione a nefario consilio revocaret. Ita, quod sub finem carminis narrandum susceperat, commodo poeta loco praedixit. Denique trucidati Agamemnonis umbram vix mihi tempero quin a poeta ad inferos perductam suspicer; quae suspicio unde mihi subnata sit, infra docebo. Ab Agamemnonis nece (nisi a Νεκυίᾳ quadam) i. e. ab exitu ejus, qui Achillis vaticinium contempserat, carmen ad Neoptolemum rediit Trojae in orâ relictum. Hunc deliberantem, quo modo patris monitus exsequeretur, confirmavit Thetis, quae eum sedes patrias terrâ petere jussit. Itaque per Thraciam pergens quum viso in Maroneâ Ulysse viam persequeretur, nescio quo loco defunctum Phoenicem sepulcro condidit. Quo facto ad Peleum pervenit, ab eoque agnitus est. (Hoc extremum male Proclus his verbis narrat: *αὐτὸς δὲ εἰς τοὺς Μολοσσοὺς ἀφικόμενος ἀναγνωρίζεται Πηλεῖ.* Vix enim fando accepimus, Molossos ipsos e Phiotide in Epirum demigrasse, neque aliud quidquam potest subesse, nisi error, quo ille Hagiae fabulam cum alterâ confuderit, quae est ap. Pind. Nem. VII, 37 (55) et Dissen. ad eum l.) Hac igitur, quae de Neoptolemo fuit, parte poeta occasum Agamemnonis ab Orestis ultione disjunxerat. Quod temporis explendi artificium — interfuerunt enim septem anni (Od. *γ*, 305.) — quamvis ad rei veritatem parum idoneum, ad poetae licentiam quodammodo supervacaneum sit: negari tamen non potest, auditorem ejusmodi intercapedine adhibitâ facilius se pati ad tempus aliquot annis posterius traduci, quam in narratione continua. Adde, quod iter Neoptolemi sane

longum erat; adde denique, quod a Neoptolemo etiam ad Orestem Menelaumque transitus aliquis fuisse videtur. Nam primum, quod in Odyssea δ, 5 sq. breviter positum apud Euripidem in Andromacha aliosque exornatum legimus, Menelaum filiam jam in Troade Neoptolemo despondisse, id mirarer nisi Hagias in aliquam nectendarum rerum viam conformasset; nam fuisse in Nostis istas nuptias postmodo probabile faciam. Deinde Orestes ipse et Pytho succurrunt; Pythii enim ad aras Neoptolemus, quum deo praedae partem offerret (Pind. Nem, VII, 41 (60), cum illo de ultione deliberante congredi potuit; Orestem autem e Phocide cum Pylade Mycenas venisse, et Proclus e Nostis refert, et jam Homerus audierat, si quidem verissime Zenodotus Od. γ, 307. ἂψ ἀπὸ Φωκήων scripsisse videtur. Quodsi Hagias de Oreste et Pylade, quo modo consilium et inierint et patraverint, fusius debuit exponere: Procli illa breviloquentia, qua Neoptolemi reditu narrato tribus verbis ultionem ponit, ea nos non potest deterrere, ne expeditiorem aliquem a Neoptolemo ad Orestem progressum fuisse putemus. Sequebatur igitur caedes Aegisthi et Clytaemnestrae, quibus deinceps Orestes exsequias fecit. Quibus quo die Orestes operabatur, eodem Menelaus tandem in patriam pervenit (Od. γ, 309—11.). In hunc Menelai adventum exeunt Procli excerpta, poeta vero fortasse Neoptolemi et Hermionae nuptias adjecerat, quas cycli collectores omiserunt propterea, quod, non in actionem ipsam, at in tempus Odysseae inciderunt. Statuo ita e Schol. ad Odyss. δ, 12. quod quum Megapenthis mentionem in Nostis fuisse testetur, nescio an de ejus et Hermionae nuptialibus aliquanto certius liceat suspicari.

VII.

Expositâ Nostorum descriptione reliquum est, ut primum rationes expromam, cur Agamemnonis necem jam ante Neoptolemi reditum statim post Ajacis interitum narratam fuisse sumpserim. Deinde iis, quae Pausanias de inferis in Nostis fuisse scribit, et aliis ab eodem commemoratis locum quaeram. Ergo praeter eam probabilitatem, quam e temporum diversitate et totius carminis complexione jam supra duxi, Aegisthi facinus his usus documentis constitui. Proclus, si ipsa ejus verba teneas, occisum esse Agamemnonem non narrat, sed in ultionis mentione significat. Quare ita censeo, eum brevitati hoc dedisse, ut rem, quae ex carminis progressu bis ponenda erat, semel et eo loco posuerit, ubi prioris facinoris poenae incidissent. Magna haec excerptoris culpa fuisset, sicut est, si complexionem carminis adumbrare voluisset; at ejus rei nulla fuit cura. Iam porro exploratissimum habemus, Neoptolemo et Ulysse exceptis ceteros, quos dea sacrificio placanda detinuisset, tempestatem illam omnes subiisse; neque igitur quisquam eam fingere seriem potest, ut primum Ajacem ad Cepharea saxa interiisse, deinde Neoptolemum rediisse, tum denique Agamemnonem solum aut cum paucis a Trojae littore navem solvisse dicat. Quod si concesserint lectores, de reliquo reputent, velim, quam praeter omnem necessitatem inepte fecisset Hagias, si primum Agamemnonem et reliquos illos cum Ajace ad Cephareas deduxisset, deinde ab Ajacis interitu ceteris omissis ad Neoptolemum praevertisset, quem ab ipsâ Trojâ in Thraciam perrexisse, praetereuntis ille cum Ulysse congressus docet. Sed vereor, ne putide atque ita disserere videar, quasi non circumspectis sed

tardioribus satisfaciendum putarem; neque fecissem, nisi mihi in contentione quâdam versanti curandum esset, ut bonam caussam ab eorum audaciâ sejungerem, qui deperditorum carminum titulos e quovis fabulatore nutritos in suae opinionis firmamentum conformarunt. Minus vero etiam poenitebit cautionis in alterâ quaestione, quâ de Pausaniae citationibus videndum est. Supra ac saepius professus sum, me habere, cur Νεκυίαν aliquam Nostis intextam fuisse putem. Primum enim convertit hic Pausaniae locus, X, 28, 4. ἡ δὲ Ὁμήρου ποίησις ἐς Ὀδυσσέα, καὶ ἡ Μινυάς τε καλουμένη, καὶ οἱ Νόστοι (μνήμη γὰρ δὴ ἐν ταύταις καὶ Ἅιδου καὶ τῶν ἐκεῖ δειμάτων ἐστὶν) ἴσασιν οὐδένα Εὐρύνομον δαίμονα. Quum nequaquam credibile sit, Stesichori h. l. Nostos dici, sed alteros epicos: illud potius quaerimus, quis, quamque luculentus rebus infernis in Nostis fuerit locus. Haud exiguum fuisse, e collatorum carminum exemplis non minus quam e terriculamentorum illorum citatione intelligimus. Neque enim Odyssea solum, quam novimus, sed etiam Minyas plus quam leviter Orcum attigit. Habuit illa Thamyrae et Amphionis supplicia inferna (Paus. IV, 33, 7. IX, 5, 4.), habuit Charonem et Theseum cum Pirithoo illius cymbam quaerentem (X, 28, 1.), habuit denique Meleagri mortem (X, 31, 2.). Quin ipsum carminis nomen Lobeckius quidem in Aglaoph. p. 360. ad Minyae filias, propter deorum contemptum aeterna supplicia meritas, retulit. Cum ejusmodi igitur carminibus si Nostos Pausanias comparavit; si idem in iisdem, ut qui ceteroquin Orci monstra uberius persequerentur, Eurynomum daemonem quaesivit: haud sane tenuis ea potuit esse mentio. Ab hujus igitur testimonii fide profectus admodum probabile esse sensi, Hagiam Nostos suos

ad Odysseae quandam similitudinem Νεκυίᾳ aliquâ ornasse. Multas enim citationes, quibus alium locum frustra quaerebam, Νεκυίᾳ illa denique, quam Homericae aliquatenus similem informabam, bene ac commode recipere visa est. Dico autem has. Pausan. X, 30, 2. ὑπὲρ τούτους Μαῖρά ἐστιν ἐπὶ πέτρᾳ καθεζομένη· περὶ δὲ αὐτῆς πεποιημένα ἐστὶν ἐν Νόστοις, ἀπελθεῖν μὲν παρθένον ἔτι ἐξ ἀνθρώπων, θυγατέρα δὲ αὐτὴν εἶναι Προίτου τοῦ Θερσάνδρου, τὸν δὲ εἶναι Σισύφου. Id. X, 29, 2. ἔστι δὲ πεποιημένα ἐν Νόστοις Μινύου μὲν τὴν Κλυμένην θυγατέρα εἶναι, γήμασθαι δὲ αὐτὴν Κεφάλῳ τῷ Δηΐονος καὶ γενέσθαι σφίσιν Ἴφικλον παῖδα. Haec Pausanias in explicatione Νεκυίας, quam Polygnotus in lesche Delphica pinxerat. Sed addendus videtur tertius ejusdem locus, in quo quod non Nostos sed ipsum poetam Hegiam Troezenium dictum citat, id similiter facit atque in Minyadis laudationibus, in quarum primâ auctorem ipsum probabiliter ponit, in reliquis vero solum carmen. 1, 2, 1. ταύτην τὴν Ἀντιόπην Πίνδαρος μέν φησιν ὑπὸ Πειρίθου καὶ Θησέως ἁρπασθῆναι, Τροιζηνίῳ δὲ Ἡγίᾳ τοιάδε ἐς αὐτὴν πεποίηται· Ἡρακλέα Θεμίσκυραν πολιορκοῦντα τὴν ἐπὶ Θερμώδοντι ἑλεῖν μὴ δύνασθαι, Θησέως δὲ ἐρασθεῖσαν Ἀντιόπην (στρατεῦσαι γὰρ ἅμα Ἡρακλεῖ καὶ Θησέα) παραδοῦναι τὸ χωρίον. His Maerae, Clymenae et Antiopae elogiis quartum accedit Medeae, quam versiculi tres a schol. ad Aristoph. Equit. 1318. et in argum. Medeae Eurip. e Nostis allati Aesoni robur juvenile reparasse narrant. Videmus igitur quattuor feminarum, et earum quidem, quarum nulla neque ad tempus Nostorum neque ad ullum e heroibus illis pertinuit, mentiones disertissimas, non quales passim in quovis carmine incidere possunt, sed quales in catalogo aliquo heroinarum exspectes. Quod eas omnes

uni illi, quod Hagiae fertur, carmini attribuimus, id nemo reprehendet, qui spretâ conjectandi levitate citationum fidem revereatur, quae aut carmen τȣ̃ς Νόστȣς, aut poetam τὸν τȣ̃ς Νόστȣς ποιήσαντα, simpliciter ponunt. Non plura praestare testimoniis possumus carmina illo nomine vocitata, quam unum epicum Hagiae vel auctoris incerti, alterum Stesichori lyricum. Nam de Eumolpo illo ap. schol. Pindari ad Ol. XIII, 31. omnia incerta, praeter hoc unum, νόστον τῶν Ἑλλήνων non posse alium intelligi nisi eorum, qui Trojam everterint.

Ita quum citationes istas eo loco habere videamur, quo fides suaserit: alterum quoque firmiter tenemus, ut ipsum Nostorum carmen non alios reditus narrasse credamus nisi eorum, qui Trojam fumantem reliquissent, neque summam carminis de alio fuisse tempore, nisi quod in descriptione nostra Trojanarum rerum quintum posuimus. *) Itaque feminarum illis quasi tabulis vix alius reperiri locus potest nisi in episodio. Ac mihi quidem in Νεκυίᾳ expositas fuisse animus divinabat. Quid enim? num fortunae aliquo ludibrio factum est, ut Maeram et Clymenam, quas Ulysses in suo Heroinarum recensu leviter aggregat (326.), in Nostis sedulo exornatas legamus? **) Accedit quod, Maeram praematuro obitu decessisse, illo quo sumimus loco narratum optime habet. Antiopam Hagias non Thebanam

*) Vehementer miror Muellerum, qui de cyclo p. 128. Argonautas loquatur.

**) Si Clemens Alex. Str. VI. p. 622. Augiae s. Hagiae locum integrum exhibuisset, cujus hunc versiculum affert: δῶρα γὰρ ἀνθρώπων νόον ἤπαφεν ἠδὲ καὶ ἔργα, fortasse tertiam quoque Eriphylen ab Hagia commemoratam sciremus. Cfr. Valcken. Diatr. p. 151.

posuit, quam Homerus, sed aliam; et Medeam quoque de suo addidit. Sat scio, nihil me certi conficere; et fuit fortasse satius, in eo acquiescere, ut et feminas istas et res infernas ad episodia rejiciendas dicerem. Verum ne lusisse quidem poenitebit, si cyclicorum existimatores iniquiores tantum iis concesserint, ut meis commentis elegantiora fingere potuisse videantur. Ergo haud quidem obliviscar unquam, alterum, in Nostis Orci ejusque monstrorum mentionem fuisse, Pausaniae testimonio sciri, alterum, feminarum laudationes ad eundem locum pertinere, colligi tantum posse: at dicam tamen, quid ultra conjecerim. Quum Procli omissionem aliquam e Pausaniae verbis cognovissem, de ejus excerptis nihil amplius laborabam, sed de illa Homeri imitatione, qua Hagias quoque regni inferni claustra reclusisse incolasque monstrasse videbatur, in universum sic statuebam. In ipsam Odysseae actionem eum non incurrisse, neque Ulyssis errores denuo tractasse, persuasissimum habebam; neque igitur alteram quandam Ulyssis Necyiomantiam aut altera ejusdem cum heroinis colloquia fingebam. Sed, quemadmodum Arctinum in Aethiopide, quum in similes personas vel res incidisset, plura ad Iliadis exempla effinxisse, et Stasinum in Cypriis sociorum Priami catalogum retulisse videbam, sic Hagiam post Odysseae Νεκυίαν suam aliquam conformasse putabam. Rursus autem, quominus quae Homerus Ulyssi tribuerat, ab Hagia ad Menelaum translata esse divinarem, Strabonis impediebat silentium, qui quum plurimas antiquiorum de Menelai erroribus quaestiones, atque eorum etiam, qui datâ eos operâ indagavissent, legisse reperiatur, tamen ne verbulum quidem edit, quod Homeri narrationem excedat. Menelao rejecto primo in

Aegisthum et Clytaemnestram incideram. Eos a Mercurio in Orcum deductos esse, satis ad conjectandum speciosum erat. Nam in quem locum Aegisthus demitteretur, eum attinuerat sane suis monstris exornare; Clytaemnestra vero convenerat heroinas. Ac perstitissem in hac conjecturâ, nisi altera illa quae in Odyssea legitur Νεκυία animum alio vocasset. Eam interpolatione ascitam et e carmine quidem alio esse confictam, mihi jam dudum alte insederat. Neque tamen ex Nostis Hagiae Achillis illum sermonem repetebam (v. ω, 24—34.) aut ex Aethiopide Arctini, quae Achillis exsequias habebat, alterum Agamemnonis; sed interpolatorem a Nostis antiquioribus profecisse putabam, ad eosdem vero Hagiam sua quodammodo composuisse. Potest prior suspicio, ut interpolator ille Hagiae Nostis usus esse videatur, ab aliis magis probari: ego illud manifesto apparere arbitrabar, Agamemnonis et Achillis sermones neutiquam cuilibet tempori aptos, tum forte habitos posse videri, sed totum locum, qui a v. 15. usque ad 97. pertineret, ita esse comparatum, ut Agamemnonem tum primum ad inferos pervenire primumque cum Achille congredi videremus. Hinc illud est, quod Agamemno, stipatus agmine eorum, qui simul cum ipso Aegisthi dolo occubuerunt, ad Achillem ejusque amicos accedit; hinc etiam, quod Achilles magnificam, quam de illo habuissent, opinionem incassum cecidisse conqueritur, longeque illi melius fuisse dicit, si ad Trojam fatum explevisset; hinc denique, quod invicem Agamemno, quanta de illius corpore pugna fuerit, quamque dignis eum extulerint exsequiis, longa narratione persequitur: quae omnia illi inepte tum demum finguntur esse loquuti. Si paucissima mutaveris, ipsum, quem subesse dixi, adventum primum

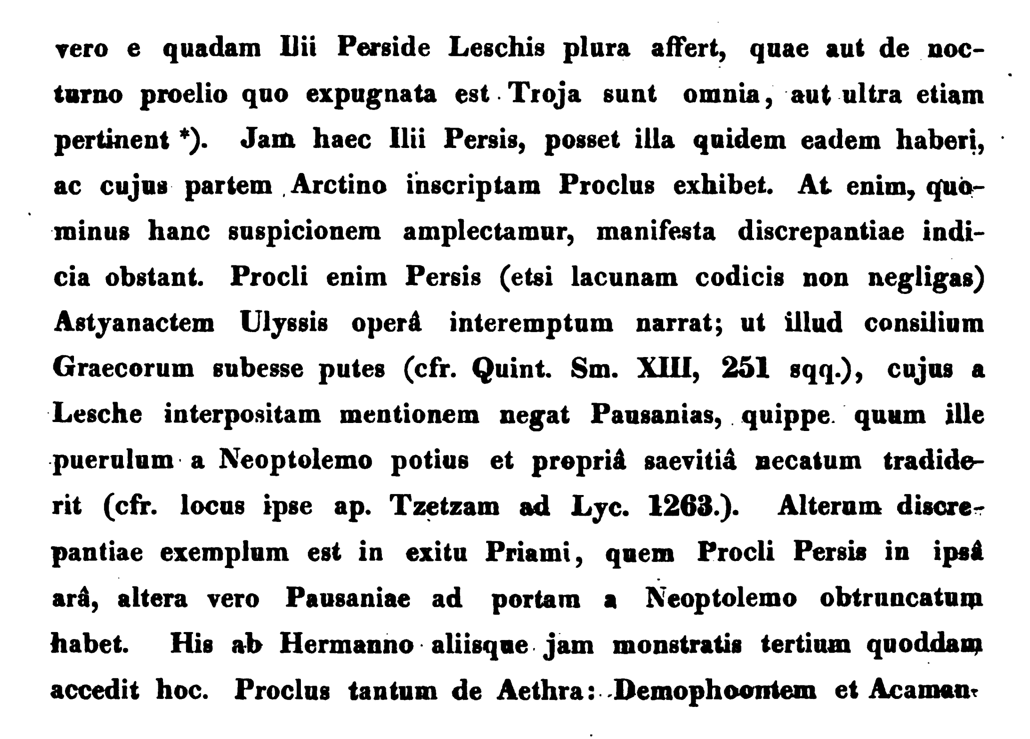
disertis verbis expressum leges. Parum scite hunc locum in suos usus interpolator ascivit. Qui quod Amphimedontem ab Agamemnone appellari voluit, hoc mihi sequutus videtur, ut comparatio illa Clytaemnestrae et Penelopae, Ulyssis et Agamemnonis, quae per totum quodammodo carmen pertinet, in fine quoque efferretur (v. ω, 192—202.). Ex hoc igitur loco mihi subnata est suspicio, eam veterem fuisse Nostorum formam, quam in suo carmine Hagias quoque tenuerit, ut Agamemnonis umbra in Orcum et in conspectum Achillis perduceretur. Commodus videbatur et gravis ad carminis sententiam Agamemnonis congressus cum eo, quem fatales reditus in tumulo vaticinantem nihil ille audiisset; neque illud puto suspicioni meae obstare, quod Hagiae aetas (sic enim Aethiopis testatur) Achillem jam heroem divinisque honoribus consecratum novit. *) Ceterum ipse video, heroinas illas, quas in eâdem Necyiâ apparuisse sumpsimus, in ejusmodi qualem modo adumbravi Agamemnonis deductione minus quasi obvias haberi, quam si Clytaemnestra cum Aegistho descendens iis ipsis aggregabatur; quanquam in tali Necyiâ, qualis Odysseae est altera, certe sanguinis potu aliisve machinis ad

*) Confero Herculem, qualem Odyssea in loco suppositicio λ, 602. (cfr. Hes. Th. 950.) exhibet. Praeterea quum Arctini, Stasini et Hagiae aetas ea fuisse videatur, quae heroum consecrationem, in Odysseae locis quibusdam varie temperatam (cfr. δ. 561 sqq. λ, 300 sqq.), sensim ita effinxerit, ut in Hesiodi Op. 165 sqq. factum videmus: tamen exempla praeter Achillem et Memnonem, nisi quis Penelopam et Telemachum a Circe divinitate donatos addere velit, nulla possumus e cyclicis afferre. Parum igitur constat, quantum ejus rei lyrici (v. Pind. Nem. X, 12. et Ibycum ap. ej. schol.) et tragici (Eurip. Or. 1631. 1683. Hel. 1666. 1676. Androm. 1253.) epicis illis debeant.

citandos mortuos opus non erat. Sed praestat omnino jam finem imponere hariolationibus: quarum si alius nullus, is certe usus erit, ut lectores commoneantur, quam multi loci carminis quamque bene Necyiam recipere potuerint; ut nequaquam necesse sit eam ad Ulyssem referre.

VIII.

Postquam carminis, quod de reditu victorum s. quinto Trojanarum rerum tempore fuit, compositionem, gradus et transitus, ornamenta denique quaedam persequuti sumus, etiam eos, qui me probabilitatibus nimium tribuisse putent, hoc tamen concessuros esse spero, Hagiam non annalium more narrationes priorum continuasse neque nulla arte partes toti attemperasse, sed reditus infaustos eo carmine esse complexum, quod et caussam divinam, et sententiam aliquam ab humanitatis sensu repetitam, et denique concinnitatis tantum haberet, quantum argumenti iniquitas admitteret. Jam ad ea carmina veniendum est, quae Arctinus ejusque aemulus Lesches de quarto tempore s. de expugnandae urbis condicione composuerunt. Eorum dispar sane ratio fuit; neque enim eodem usi sunt initio. Sed antequam alterum carmen cum altero committamus, propter impeditam rei rationem id ipsum demonstrandum est, fuisse duo de eadem Trojanarum rerum parte carmina diversorum auctorum. Id quod his conficitur argumentis. Aristoteles carmen, quod Iliadem parvam et ipse et Proclus appellat, per fabularum illum recensum ultra Procli excerpta usque ad Graecorum discessum perducit; Pausanias

vero e quadam Ilii Perside Leschis plura affert, quae aut de nocturno proelio quo expugnata est Troja sunt omnia, aut ultra etiam pertinent *). Jam haec Ilii Persis, posset illa quidem eadem haberi, ac cujus partem Arctino inscriptam Proclus exhibet. At enim, quominus hanc suspicionem amplectamur, manifesta discrepantiae indicia obstant. Procli enim Persis (etsi lacunam codicis non negligas) Astyanactem Ulyssis operâ interemptum narrat; ut illud consilium Graecorum subesse putes (cfr. Quint. Sm. XIII, 251 sqq.), cujus a Lesche interpositam mentionem negat Pausanias, quippe quum ille puerulum a Neoptolemo potius et propriâ saevitiâ necatum tradiderit (cfr. locus ipse ap. Tzetzam ad Lyc. 1263.). Alterum discrepantiae exemplum est in exitu Priami, quem Procli Persis in ipsâ arâ, altera vero Pausaniae ad portam a Neoptolemo obtruncatum habet. His ab Hermanno aliisque jam monstratis tertium quoddam accedit hoc. Proclus tantum de Aethra: Demophoontem et Acaman-

*) Megetem ab Admeto, Lycomedem ab Agenore esse vulneratos (X, 25, 5. Bekk.); Admetum a Philocteta, Agenorem a Neoptolemo caesos. Ejusdem Neoptolemi manu cecidisse Astynoum et Eioneum, Coroebum vero non hujus, ut plerique narraverint, sed Diomedis, Axionem denique, Priami filium, Eurypyli (ib. 26, 4. 27, 1 et 2.). A Neoptolemo Priamum non ad ipsam Jovis aram sed hinc abstractum ad portam esse interfectum, Astyanactem vero nullo Graecorum jussu a turri dejectum (27, 2. 25, 9.). Eodem in proelio nocturno Helicaonem agnitum ab Ulysse et ex pugna eductum esse vivum (27, 7,). Denique captâ jam Trojâ Aethram, quum in castra Graecorum sponte venisset, agnitam esse a Thesei filiis. Quo facto alterum Demophoontem egisse apud Agamemnonem de illâ reddendâ. Hunc veniam dedisse, si Helena remiserit (25, 8.). Adde quod Aeneae conjugem Lesches Eurydicen dixerat 26, 1.

tem illam invenisse et secum abduxisse. Non nego hac annotandi brevitate magnam tegi posse rei a poeta narratae varietatem: at, praesertim qui Quintum Smyrnaeum comparaverit XIII, 496 sqq., nemo probabile ducet, in Arctini Perside ea fuisse, quae Pausanias de Aethra in castra sponte progressâ atque illâ actione prodit, quâ Demophoon aviam ab Agamemnone et Helenâ redemerit. Haec igitur omnia certissime arguunt, Procli s. Arctini illam Persidem ab eo carmine, cujus Pausanias meminerit, diversam fuisse. Porro autem Aristotelis, Procli, Pausaniae et Ttetzae testimoniis in unam argumentationem recte digestis hoc consequitur: Carmen, quod Proclus et Tzetzes Iliadis parvae nomine appellatum Leschi tribuant auctori, ab Armorum judicio usque ad Graecorum discessum pertinuisse. Hujus partem posteriorem Pausaniam peculiari Ilii Persidis vocabulo cognitam habuisse, eamque ipsam eidem inscripsisse Leschi, priorem vero, quae tum quidem separatim a multis legi solita sit, solam Iliadis parvae appellatione significatam, certo poetae non asseruisse (v. Paus. III, 26, 7. X, 26, 1.). Sed haud temere ad certiora progredi licet. Primum Iliadem parvam summa probabilitate ipsi Leschi assignamus. Deinde quum neque ullo modo credibile sit, eundem poetam eandem belli Trojani partem duobus carminibus diversâ quidem narratione esse persequutum, neque unquam veterum quisquam Iliadem parvam Arctino impertire voluerit: assumptis duobus testimoniis, quorum alterum Arctino alterum Iliadi parvae Palladii surrepti mentionem tribuit *), recte concludere videmur: alterum carmen, Ilii Persidis

*) Arctinum v. ap. Dion. Hal. Antiqu. Rom. 1, 69. de Lesche vero est Hesychii testimonium s. v. Διομήδειος ἀνάγκη.

nomine verius appellatum, quod Arctino cycli collector recte inscripserit, non ab eodem quidem a quo Iliadem parvam exordio esse progressum, sed posteriora certe, quae ipsius urbis expugnationem propius spectent, similiter omnia esse complexum atque Leschis Iliadem. Hac utriusque carminis et similitudine et dissimilitudine cognitâ bene denique intelligimus, quid Phanias ap. Clem. Alex. Strom. I, 338. narraverit aut narrare debuerit. Qui quod διημιλλῆσθαι τὸν Λέσχην Ἀρκτίνῳ, καὶ νενικηκέναι dixit, eis verbis neutiquam hoc subest, quod Plehnio in Lesbiacis, Wuellnero de cyclo ep. p. 82. et C. Gu. Muellero p. 103. subesse visum, ut aequales illi evadant: Imo ne cum rhapsodis quidem, qui Arctini Persidem pronunciarint, in certamine publico contendisse istis quidem verbis traditur Lesches. Sed quum carmine de Trojâ expugnatâ composito Arctini Persidem vicisse videretur, cum ipso concertasse victorque discessisse dictus est translate. *) Tali interpretatione aut levis erroris suspicione si repugnantiam testimoniorum componere non liceret: Phaniae illud, etiamsi Eressum Lesbi patriam habuit, prorsus putarem rejiciendum. Nunc eum non

*) Non negavero, ἅμιλλα vocabulum cum suis plerumque poni de ipsâ praesentis concertationis actione: ita εἰς ἅμιλλαν Eupolis ap. Polluc. IX. c. 7. et Plut. Themist. 32. id. Sol. 29. ἐφάμιλλος in lege Lycurgi oratoris, de quo Boeckh. de Lenaeis p. 101., et ap. Athen. XV. p. 697 A. ἅμιλλαι χορῶν, ἁμιλλᾶσθαι, διαμιλλᾶσθαι ap. Plat. de leg. VIII. p. 833—35. et Plut. Them. 5. Sed neque usus translati exempla desunt (ap. Eurip. alios), et suspicio, quam isto in l. testimoniorum discrepantia et rei ratio magnopere commendant, metaphorae perperam intellectae, ad multas res a recentioribus traditas rectissime transfertur.

disjunctas poetarum aetates confudisse, sed virtutes fortasse minus recte comparasse censeo. Quod quale sit, jam propter Aristotelem caussaeque nostrae rationes, quantum ejus fieri potest, cognoscere studeamus. Et statim ab alio Arctinus principio Persidem instituerat, atque posthac Lesches usus est. Ille enim quum alterum quod de praecedentibus fecit carmen, Aethiopidem, Ajacis nece et sepulturâ terminasset (v. Schol. Pind. ad Isthm. IV, 68.), subsequens profecto non ut Lesches ab armorum judicio aut Ajacis et Ulyssis lite exordiri potuit. Jam a quo exordio Arctinus suam Persidem inceperit, et uter utro aptiorem ad carminis condicionem introitum sumpsisse videatur, decernere quidem non possumus nisi probabiliter. Ajacis et Ulyssis contentio, prout varie conformabatur, rectius potuit aut Achillis exsequiis annecti, quod Arctino placuit, aut eam partem belli praeparare, in quâ Ulyssis virtus et prudentia enituit; quanquam in prioribus illis, quae ab armorum judicio usque ad interfectum a Neoptolemo Eurypylum, pertinent, Ulyssis opera minus insignis est. Quam rationem Lesches mihi ita ingressus esse videtur. Ipsum exordium, si quis conjecturae locus est, versibus illis duobus quos legimus:

Ἴλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην εὔπωλον,
ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοὶ θεράποντες Ἄρηος,

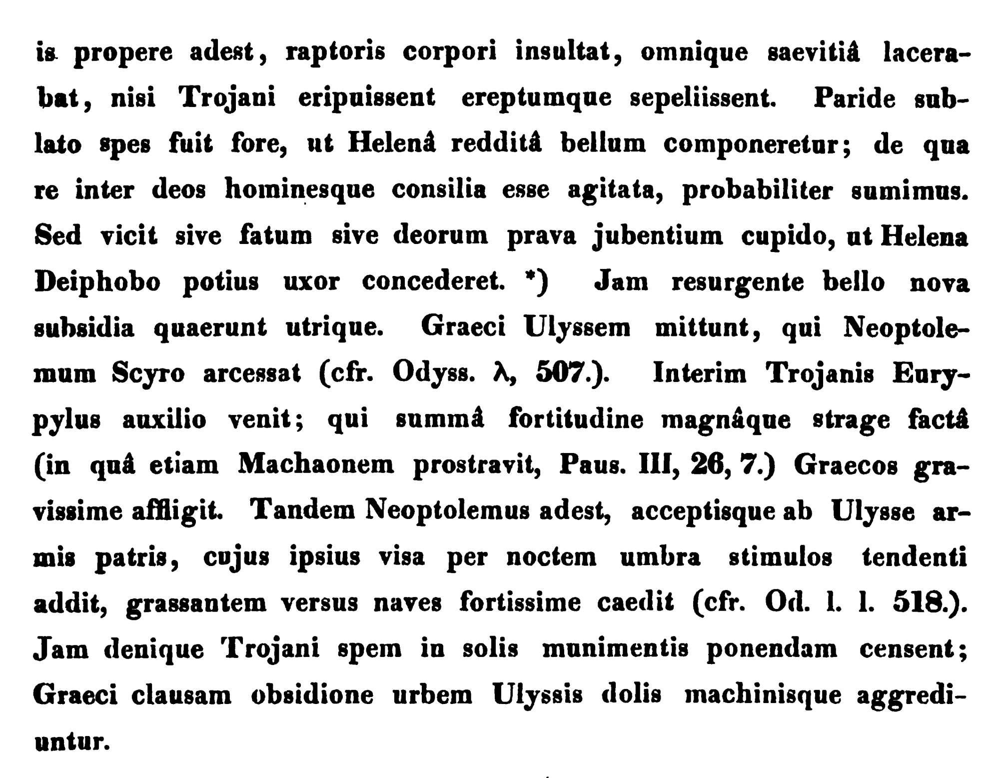
subjunctum habuit recensum eorum, qui tum jam ceciderant Graecorum fortissimi, similem fortasse Nestoris sermoni Odyss. γ, 109. et recentiorum epicorum locis, qui illum imitati esse putantur, Quinti et Tryphiodori (v. 17. et Wernickium p. 60 sq.). In quo si Achillis occasum extremo loco deploraverat, consequens erat, ut singulari

fato Ajacem, fortitudine proximum, quasi tractum ab illo caneret; quanquam neque ipsum Achillis exitum neque ludos funebres in Iliade parva exhibitos esse credibile est. Aut simplicius Lesches omnino ortam inter illos litem in quandam similitudinem exordii Iliadis vertit. Deinde ut Il, α, 254 sq. Nestor altercantes increpat, pari modo idem (quod e scholio ad Aristoph. Equit. 1065. certissime cognoscimus) in Iliade parva Graecis suasor exstitit, ut missis exploratoribus hostium scrutarentur judicia. *) Huic consilio adjutrix Minerva eo ipso tempore, quo exploratores moenibus accesserint, feminas Trojanas in murum duxisse non inepte putabitur. Ultra conjectando non progrediar; neque illum feminarum congressum et confabulationem cum senum illis et Helenae sermonibus comparem, quos in Iliadis rhapsodiâ tertiâ audimus. Sed illud schol. Aristoph. modo cit. ex carmine ipso te-

*) Prope certum habeo, Arctinum in fine Aethiopidis litem de Minervae consilio diremptam ita narrasse, ut captivos Trojanos in praestantiae judicium adhibuerint: ita enim ex cyclicis perhibet schol. ad Odyss. λ, 547. sequutus est Quintus V, 157. Uterque igitur, et Arctinus et Lesches, illam controversiam virtutis decreto hostium existimatam tradiderunt, sed Lesches eam rem ita variavit, ut pro captivis feminas Trojanas poneret. Utra narratio versui Odysseae λ, 546. subsit παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη, decernere non licet; quanquam παῖδας filias interpretari probabilius est. Versum ab Aristarcho damnatum Homero laudi vertit Protesilaus in Philostr. Heroic. p. 720. Olear. 174. Boiss., respicit etiam Lucian. dial. mort. 29. Eo sublato in Homeri verbis eam rei rationem latere dicas, ut Thetis arma Achillis inter ipsa certaminum praemia posuerit; sed nescio an obstet verbum δικαζόμενος. Accedit quod Quintus certe illud post ludos factum tradit V, 125. Quare dubium reliqui Meletem. I. p. 114. Praeterea Ovidius Metam. XII, 627. ipsos Graecorum principes litis judices sistit. Welckerus Trilog. p. 438. de Aeschylo disputans plura neglexit.

statur, alteram feminam Minervae instinctu potioris operae meritum Ulyssi vindicasse. Hujus igitur suffragio quae reportaverat arma Achillis, ea Ulysses posthac, ut est apud Proclum, Neoptolemo a se arcessito concessit. Qua usum aequitate Quintus etiam Smyrnaeus VII, 211. et 445. narrat. Ad Arctini carmen haec omnino non pertinere videntur; quanquam fuerunt, qui arma illa ab Ulysse retenta posthac ex naufragio ad Rhoeteum delata facerent (v. Lobeck. ad Soph. Aj. p. 362.). Sed Lesches, qui Ulyssem illâ quâ diximus liberalitatis laude ornavit, idem Ajaci rursus tam iniquus reperitur fuisse, ut ob Agamemnonis in defunctum iram ne crematum quidem sollemni more referret. *) (Quam poetae Lesbii in Ajacem iniquitatem erit fortasse qui ad publicas quasdam detractandae gloriae caussas referat.) Ajacis necem in Iliade parva subsequutus est Ulyssis dolus, quo Helenum vatem cepit. A quo quum edocti essent, ad superandam Trojam Philoctetae arma requiri, hunc Diomedes e Lemno ad Trojam duxit. (Vim fati parum intelligimus, nisi in Paridis morte versabatur.) Philoctetae vulneri medetur Machaon etiam tum superstes (ap. Quint. IX, 463. Podalirius). Ita refectus heros cum Paride ad certamen congreditur, eumque (sagittâ fortasse) dejicit. Exsultantis victoriâ Philoctetae vocem prae ceteris advertit Menelaus:

*) Eustathius ad β Il. p. 285 = 216. καὶ ὅτι ὁ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα γράψας ἱστορεῖ μηδὲ καυθῆναι συνήθως τὸν Αἴαντα, τεθῆναι δὲ οὕτως ἐν σορῷ διὰ τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως. Dubitationis aliquid facit σορός ille. Conjecerit aliquis, ipsum Leschem nihil perhibuisse nisi humatum esse peculiari more Ajacem, non crematum; irae caussam a recentioribus esse interpositam. Cfr. Plut. Sol. 10. ej. Thes. 36. At in Aethiopide certe rogi est mentio in Achillis funere.

is propere adest, raptoris corpori insultat, omnique saevitiâ lacerabat, nisi Trojani eripuissent ereptumque sepeliissent. Paride sublato spes fuit fore, ut Helenâ redditâ bellum componeretur; de qua re inter deos hominesque consilia esse agitata, probabiliter sumimus. Sed vicit sive fatum sive deorum prava jubentium cupido, ut Helena Deiphobo potius uxor concederet. *) Jam resurgente bello nova subsidia quaerunt utrique. Graeci Ulyssem mittunt, qui Neoptolemum Scyro arcessat (cfr. Odyss. λ, 507.). Interim Trojanis Eurypylus auxilio venit; qui summâ fortitudine magnâque strage factâ (in quâ etiam Machaonem prostravit, Paus. III, 26, 7.) Graecos gravissime affligit. Tandem Neoptolemus adest, acceptisque ab Ulysse armis patris, cujus ipsius visa per noctem umbra stimulos tendenti addit, grassantem versus naves fortissime caedit (cfr. Od. l. l. 518.). Jam denique Trojani spem in solis munimentis ponendam censent; Graeci clausam obsidione urbem Ulyssis dolis machinisque aggrediuntur.

IX.

Novam hanc rerum in exitum vergentium condicionem eaque omnia, quae a primo equi fabricandi consilio usque ad ipsum belli finem Graecorumque reditum evenerint, eam partem Iliadis parvae conficere puto, quam Pausanias Persidis nomine insigniat. Tantundem

*) Ejusdem conjugii indicia reperire mihi videor in duobus Odysseae locis δ, 276, θ, 517—20. Quae si parum certa est suspicio, illud confidenter pronuncio, non Leschem ex istis Homeri locis quod narraret interpretatione elicuisse, sed utrumque profecisse ab antiquioribus.

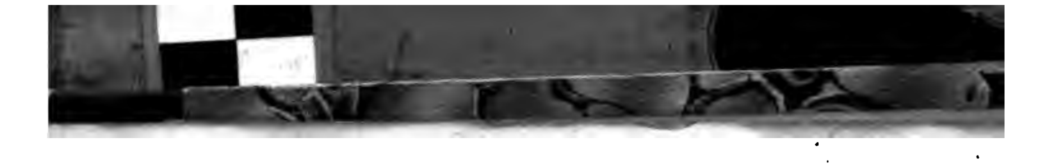
vero Arctini Persidem complexam esse, quum ad nominis convenientiam et carminis describendi rationem maxime consentaneum est, tum a cycli argumentis et reliquis quae exstant testimoniis plurimum probabilitatis habet. Hoc enim carmen quum nequaquam a ficto Graecorum in Tenedum discessu initium duxisse, sed etiam prius illud, raptum a Diomede et Ulysse Palladium, habuisse videamus: tamen nullum usquam emergit indicium eorum, quae evenerunt antequam Trojani in muros sese recepissent. Ergo Philoctetae et Neoptolemi tum deductiones illas tum pugnas cum Paride et Eurypylo pugnatas cycli collectores ne potuerunt quidem aliunde delibare quam ex Iliade parva; Arctinus enim, quum Aethiopidem usque ad Ajacis sepulturam perduxisset, Persidem illis omissis de ipsa urbis expugnatione, primo dolis deinde vi patratâ, composuerat. Quod si vere recteque argumentamur, in Perside major quaedam fuit quam in Iliade parvâ condicionis aequabilitas et congruentia partium. Unum tamen est, ex quo aliquis conjiciat, Arctini carmen etiam proxima ab Ajacis nece continuisse item atque Leschis. Quintus enim Smyrnaeus, qui multis in rebus Arctinum potius sequutus est, illa, quae de Neoptolemo et Philoctetâ sunt, inverso ordine narrat: primum Neoptolemum, deinde Philoctetam arcessit, atque hunc, quum Machaonem et ipse ab Eurypylo occisum faciat, a Podalirio potius sanatum tradit. Neque Heleni ab Ulysse capti, sed Calchantis de consilio apud eum mittuntur, qui Philoctetam deducant (IX, 325—35.); mittuntur autem Diomedes et Ulysses, quorum Proclus e Lesche illum solum commemorat. Hanc igitur diversitatem si quis ab Arctino repetendam ducat, de Persidis ambitu aliter statuet. Atque

possunt in eandem sententiam alia probabiliter disputari: parum credibile esse poetam carmen, in quo Neoptolemi magnae essent partes, ita esse ingressum, ut quomodo ille ad Graecos pervenerit, non diceret. Deinde occasum Paridis, quem Philocteta interfecerit, optimum parasse aditum ad illam Trojae obsessae condicionem, in qua Persis deinceps versetur. Potest ex his aliqua effici probabilitas. Neque tamen aut Quinto, qui multa recentioribus debet, aut istis rationibus, satis ad probandum imbecillis, plus tribuendum puto quam iis argumentis, quae supra posui. Haud igitur temere reciprocatâ quodammodo argumentatione obtinere videor: Aristotelem ideo Iliadem parv. prae Perside commemorasse, quod ab armorum ad eo judicio progressa aliquanto plura fabularum argumenta haberet quam illa. Idem nomen Ilii Persidis ex tragicorum ratione posuit, qui, si ex illo fabularum ordine conjecturam capere licet, ab ea condicione exorsi erant, quum Trojani simulato hostium discessu decepti laetitiae se dabant. *) Jam postquam in Iliade parva progressum quidem satis aptum, sed minorem tamen multiplicis actionis congruentiam fuisse intelleximus, quam quae fuerit in Perside: alterum quoque videre gratissimum esset, num Persis posteriorem ac suam illam, quam supra diximus, partem uberius forsitan exornaverit quam Lesches. Est illud

*) Welckerus quam recte Ilii Persidem trilogiae loco habeat Trilog. p. 444., ipse viderit. Equidem vereor, ut Aristoteles aliud quidquam dixerit c. 18, 17. quam esse, qui male fabulas, Persidis vocabulo inscriptas, de universâ urbis expugnatae condicione composuerint (ὅσοι Πέρσιν Ἰλίου ὅλην ἐποίησαν). Neque ille unquam trilogias pro singulis fabulis posuit, neque reprehensurus fuisset, si poeta singula momenta sese excipientia singulis fabulis extulisset.

quidem ad conjiciendum admodum probabile; quanquam certis indiciis demonstrare non possumus. Nam quod cycli collectores extremam partem belli e Perside desumere quam parvam Iliadem continuare maluerunt, id ad copiae aliusve virtutis commendationem nihilo tutius referre videmur quam ad alias caussas. Car. Guil. Muellerus (de cyclo p. 105 sq.) istos fabularum, quas Lesches a communi fama deflexas exhibuisset, discrepantiâ ductos Arctinum potius adhibuisse censet. Satis ea ratio probabilis est, quamque uno certe exemplo insigni firmare possimus Aeneae, quem Lesches non ut Arctinus apud Proclum Lacoontis prodigio proterritum cum suis in Idam secessisse, sed postquam extrema Trojae fata tolerasset Neoptolemo addictum esse captivum narrat (in versibus a Tzetza servatis Fr. 7. Muell.): quam famam ex omnibus, qui de Aenea quamvis diversissima retulerunt, nemo amplexus est (v. Niebuhr H. R. 1. p. 185 sqq. edit. 11.). At enim vero, si omnino cyclum non quo carminum specimina uno in conspectu posita exstarent compositum ducimus, sed ut fabulae, quae de rebus Trojanis nobilissimae essent, luculenter cognoscerentur: ubi plurium carminum optio erat, utrumque certe pariter quaesitum esse puto, ut et celeberrimas fabulas praeberent, et, quantum fieri posset, de rebus omnibus. Neque ii, qui illum delectum egerunt, carmen tenuius, si modo probatissima haberet, praelaturi fuisse videntur uberiori, quod aliquoties a pervulgatis abluderet. Haec igitur ratio tantum valet, ut Arctinus expugnationis casus, nisi copiosius, eâdem certe ubertate persequutus esse videatur atque Lesches. Praeterea, nisi Aristoteles fabularum nomina negligentius sublegisse videretur, ex ejus recensu illo colligerem, de Lacoonte, de

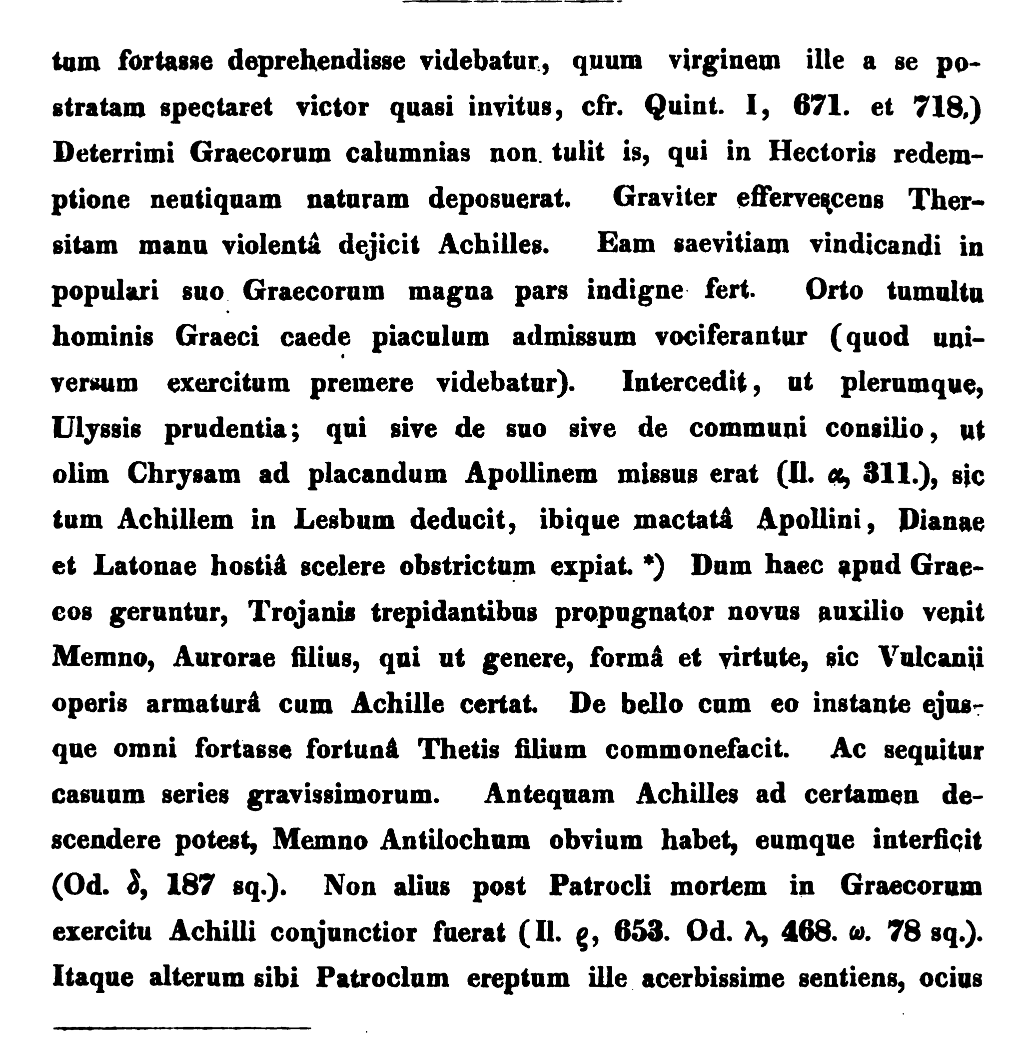
quo in Procliano Persidis argumento disertissima est, in Iliade parvâ omnino nullam fuisse mentionem. Nam licet sane mirari, Aristotelem, quum et Lacaenas et Sinonem Sophoclis commemoret, Laocoontem ejusdem poetae non adjecisse. Accedit, quod de Aenea, quem Arctinus ob ipsum illud Laocoontis omen desperatâ salute urbem reliquisse finxit, Lesches, ut vidimus, alia omnia narravit. Sed suspicioni isti ne nimis confidam, monet etiam illud, quod dubitari posse video, an Laocoontis supplicia a tragico aliquo in fabulam, quam Ilii Persidem inscripserit, fuerint comprehensa. Quare praestabit praereptam nobis cognitionem accuratam deplorare, quam umbras veritatis cupidius sectari. Extrema pars carminis quo modo processerit, Proclo secundum Quintum in ordinem redacto bene docuit Wuellnerus p. 92. Omisit Proclus ipsum exitum, quum Arctinus non potuerit non eventum adjicere, quem ira Minervae habuerit. Adjecerit igitur necesse est de ipsa tempestate maximeque de Ajacis ad Caphareas interitu; ut in hoc carmine poena ab ipso facinore et Graecorum de eo judicio propius abfuisse videatur quam in Nostis (v. Welck. Trilog. p. 442.). Forma vero narrationis ea fere fuerit quae apud Quintum; quanquam singula Arctinum majore explicatione distinxisse, credere par est.

X.

Vidimus, quâ sive descriptionis sive ordinis diversitate Arctinus et Lesches quartum tempus complexi esse videantur. Intererant nonnulla inter Achillis Ajacisque mortes et expugnandae urbis condicionem, quae continuati magis belli quam rerum ad exitum vergen-

tium speciem haberent. Haec an omiserit Arctinus dubitandum esse duximus. Quod ut neget aliquis satis posse probari, certe temporum condicionisque illa discrimina non tollet, neque ad eorum opinionem relabetur, qui cyclicis illis nescio quam annalium similitudinem ita obtruserunt, ut cur tantum maxime complexi essent rerum, quantum reperiuntur, rationem fere nullam habuisse viderentur, sed in continuanda narratione istis forte locis casu substitisse. Restat, ut de *Aethiopide Arctini* dicamus, quae de tertio fuit tempore. Quod carmen jam dudum dubito an Achillem, a quo nomen habere potuit, tam apto progressu per casuum vicissitudines perduxerit, ut actionis consummatae congruentiâ cetera, quae cyclicorum nunc dicimus, vicerit omnia. Deinde alterum me hoc convertit. Deprehendere mihi videor haud paucos locos, qui quum Iliadis admonitionem quandam aut similitudinem haberent, Arctinum in Homeri aemulationem quasi ultro vocarint. Utrumque jam in Meletem. Fasc. I. p. 114. significatum nunc explanabo enucleatius.

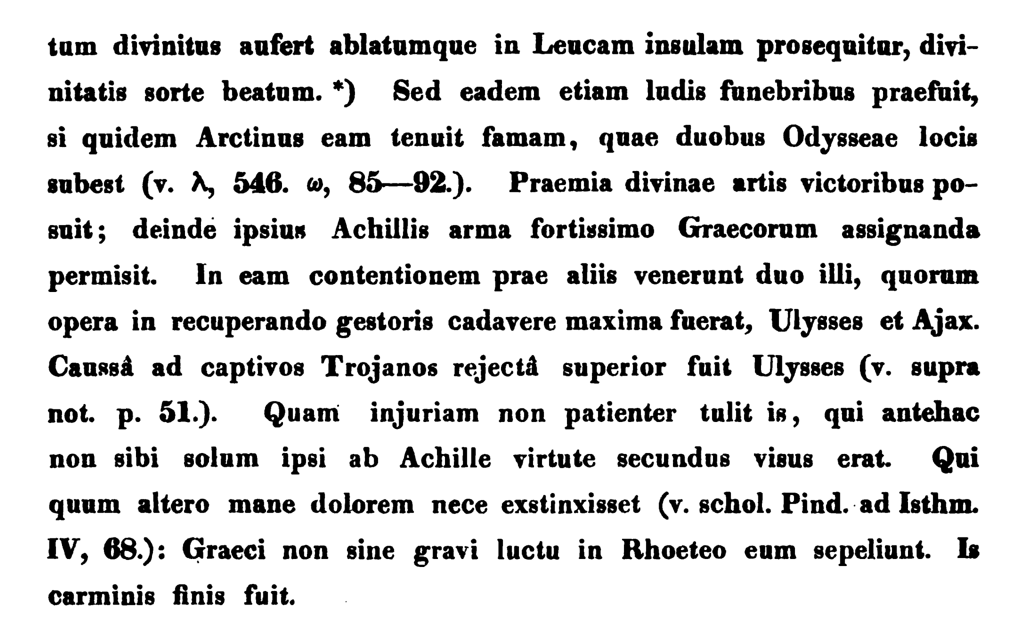
Achilles irâ suâ iraeque eventibus jam defunctus, redditusque totus rei Graecorum, primam quasi in Hectoris partes succedere videt Penthesileam Amazonem. Magna anhelantem et perpetrantem suscipit Achilles et interficit. Mortuae corpus Trojani recipiunt ad sepulturam. Quod ab Atridis Penthesileam miserantibus permissum esse Quintus narrat I, 782. Arctinus fortasse connivente quodammodo Achille factum tradidit, ut hoc quoque arguerit Thersites, qui sui haudquaquam dissimilis eâdem, quâ olim in Agamemnonem usus erat, oris licentiâ, et (quod jam Homerus Il. β, 220. sq. bene noverat) Achilli maxime acerbus, etiam amore mei objecit. (Hujus indicia sibi

tum fortasse deprehendisse videbatur, quum virginem ille a se postratam spectaret victor quasi invitus, cfr. Quint. I, 671. et 718.) Deterrimi Graecorum calumnias non tulit is, qui in Hectoris redemptione neutiquam naturam deposuerat. Graviter effervescens Thersitam manu violentâ dejicit Achilles. Eam saevitiam vindicandi in populari suo Graecorum magna pars indigne fert. Orto tumultu hominis Graeci caede piaculum admissum vociferantur (quod universum exercitum premere videbatur). Intercedit, ut plerumque, Ulyssis prudentia; qui sive de suo sive de communi consilio, ut olim Chrysam ad placandum Apollinem missus erat (Il. α, 311.), sic tum Achillem in Lesbum deducit, ibique mactatâ Apollini, Dianae et Latonae hostiâ scelere obstrictum expiat. *) Dum haec apud Graecos geruntur, Trojanis trepidantibus propugnator novus auxilio venit Memno, Aurorae filius, qui ut genere, formâ et virtute, sic Vulcanii operis armaturâ cum Achille certat. De bello cum eo instante ejusque omni fortasse fortunâ Thetis filium commonefacit. Ac sequitur casuum series gravissimorum. Antequam Achilles ad certamen descendere potest, Memno Antilochum obvium habet, eumque interficit (Od. δ, 187 sq.). Non alius post Patrocli mortem in Graecorum exercitu Achilli conjunctior fuerat (Il. ϱ, 653. Od. λ, 468. ω. 78 sq.). Itaque alterum sibi Patroclum ereptum ille acerbissime sentiens, ocius

*) Haec, quae sunt de Thersitae caede, admodum leviter transigit Quintus, qui non seditionem ob piaculi opinionem ortam sollemni expiatione compositam esse, sed tantum breviter tradit, Diomedem e Graecis unum, cognati quidem sui nece irritatum, vim parasse in Achillem, nisi ceteri alloquiis animos rixantium sedassent, v. I. 766.—81.

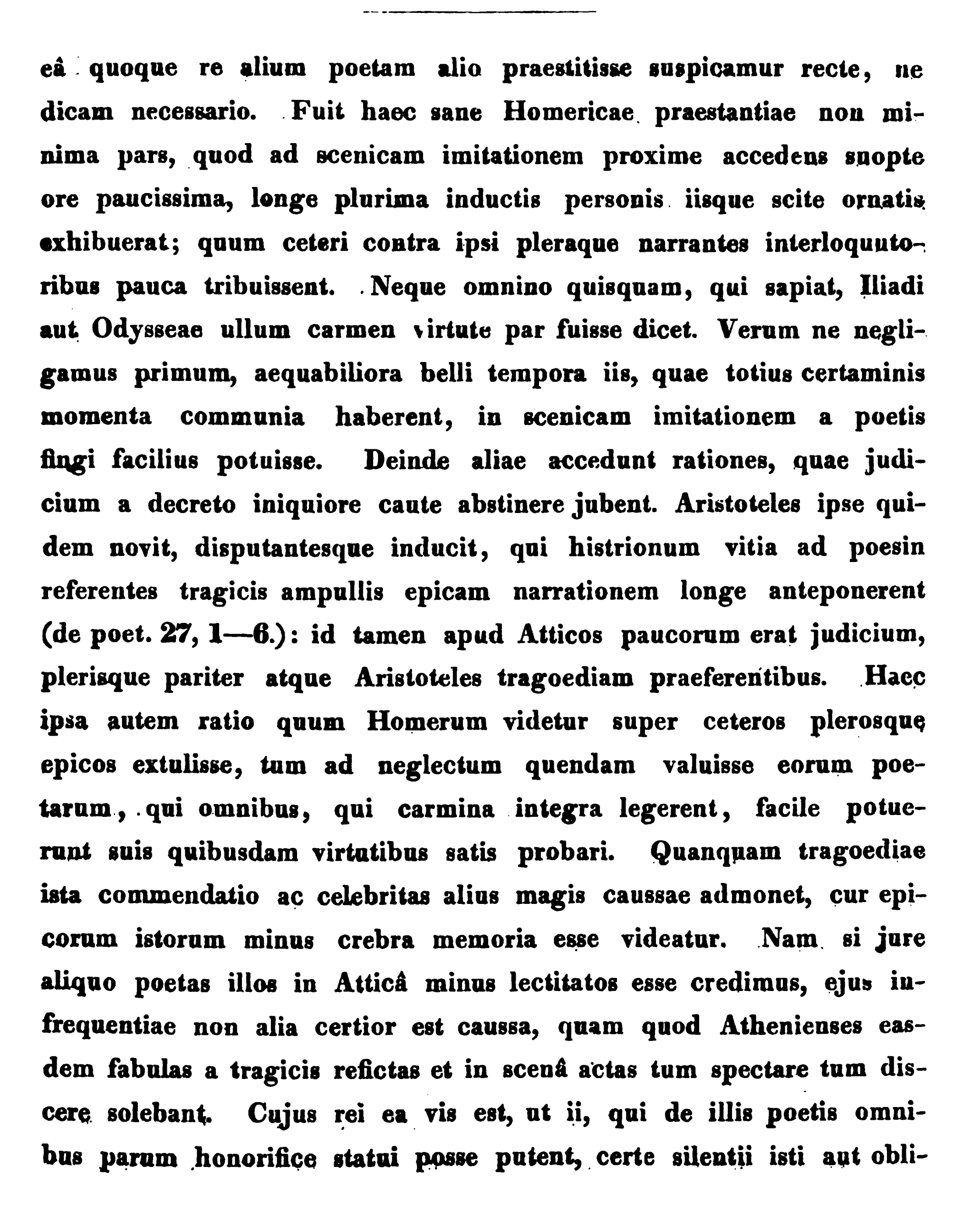
adest easdem, quas olim ab Hectore, ab ejus aemulo poenas sumpturus. Neque incassum minatus Aurorae filium filius Thetidis occidit. At deae filio, quominus hostis saevitiam etiam mortuus experiatur, promptior intercedit deorum gratia. Aurorae precibus Jupiter non sepulturam justam sed immortalitatem filio impertiendam concedit. (Haec quoque Quintus narratione aut tenuiore aut noviciâ exhibuit.) Dum Memno matris deprecatione fato eripitur, Achilles Trojanos Antilochi corpus foedare conantes fundit fugatque, atque ad muros usque persequitur. Sed jam victricibus armis grassantem et ipsi imminentem urbi Paris, quem Apollinis consilium instinxit, sagittâ opprimit. Scilicet, sicut olim Patroclus, quem Apolline socio Hector devicerat, huic mortis insequuturae haud vanus vates exstiterat (Il. π, 851 sqq.): sic tum Apollo Patrocli et Antilochi ultorem Paridis manu dejecit. Ad servandum Achillis corpus cum aliis Ajax Salaminius et Ulysses convolant. Atrocissima de fortissimi et funestissimi cadavere pugna pugnatur (Od. ε, 309, sq. ω, 37—42.). Tandem, juvante etiam Jovis procellâ, Ajax mortuum humeris susceptum in castra deportat, dum urgentes Trojanos sustinet Ulysses. Nunc, postquam isto certamine defuncti sunt, Graeci etiam Antilochi sepeliendi denique otium nanciscuntur. Accedit, quod iis consilium fuerat, Antilochi urnam cum ea, quae mixtos Achillis et Patrocli cineres acceperit, eodem tumulo condere (Od. ω, 77 sq.). Cremato igitur Antilocho Achillis funus ad parentandum proponitur. Jam casus acerbissimi haud ignara Thetis cum Nereidibus succedit et novem Musis, quarum planctibus omnium Graecorum luctus cientur miserrimi. Dea mater, postquam lacrymas filio etiam ipsa dedit, rogo jam imposi-

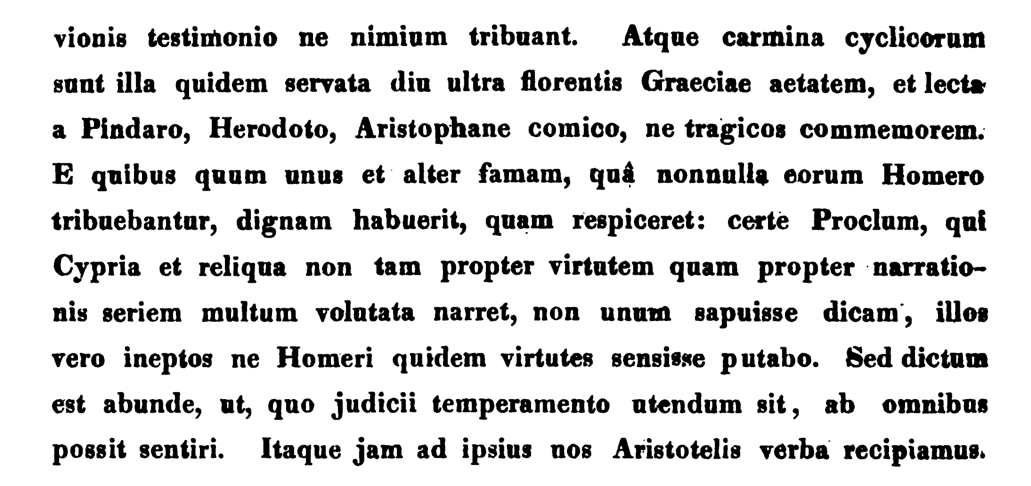
tum divinitus aufert ablatumque in Leucam insulam prosequitur, divinitatis sorte beatum. *) Sed eadem etiam ludis funebribus praefuit, si quidem Arctinus eam tenuit famam, quae duobus Odysseae locis subest (v. λ, 546. ω, 85—92.). Praemia divinae artis victoribus posuit; deinde ipsius Achillis arma fortissimo Graecorum assignanda permisit. In eam contentionem prae aliis venerunt duo illi, quorum opera in recuperando gestoris cadavere maxima fuerat, Ulysses et Ajax. Caussâ ad captivos Trojanos rejectâ superior fuit Ulysses (v. supra not. p. 51.). Quam injuriam non patienter tulit is, qui antehac non sibi solum ipsi ab Achille virtute secundus visus erat. Qui quum altero mane dolorem nece exstinxisset (v. schol. Pind. ad Isthm. IV, 68.): Graeci non sine gravi luctu in Rhoeteo eum sepeliunt. Is carminis finis fuit.

Supervacaneum puto, eorum, quae exposita sunt, aut congruentiam aut similitudinem, quâ Iliadis locos saepissime in animum revocant, pluribus illustrare. Sed illud quoque lectores sentient, quantâ argumentum istud virtute ac quadam quasi fertilitate poetae ingenium foecundare et ad ornatum orationisque lumina ipsum perducere debuerit. Satis igitur confidenter credere licebit, ne Aristotelem quidem de hoc carmine non aliquanto benignius statuisse quam de aliis. Qui si non compositionis solum, sed imitationis quoque artem omnem Homero praecipuam dedit (de poet. 25, 1—2. s. 24. Graef.): tamen

*) Copiose et eleganter de Achillis aliorumque consecrationibus disputatum est in libro: Memoire sur les Iles et la course consacrées à Achille dans le Pont-Euxin. A St. Pétersbourg, 1827. Cfr. tamen Vossius Epistol. mythol. T. III. p. 59 sq.

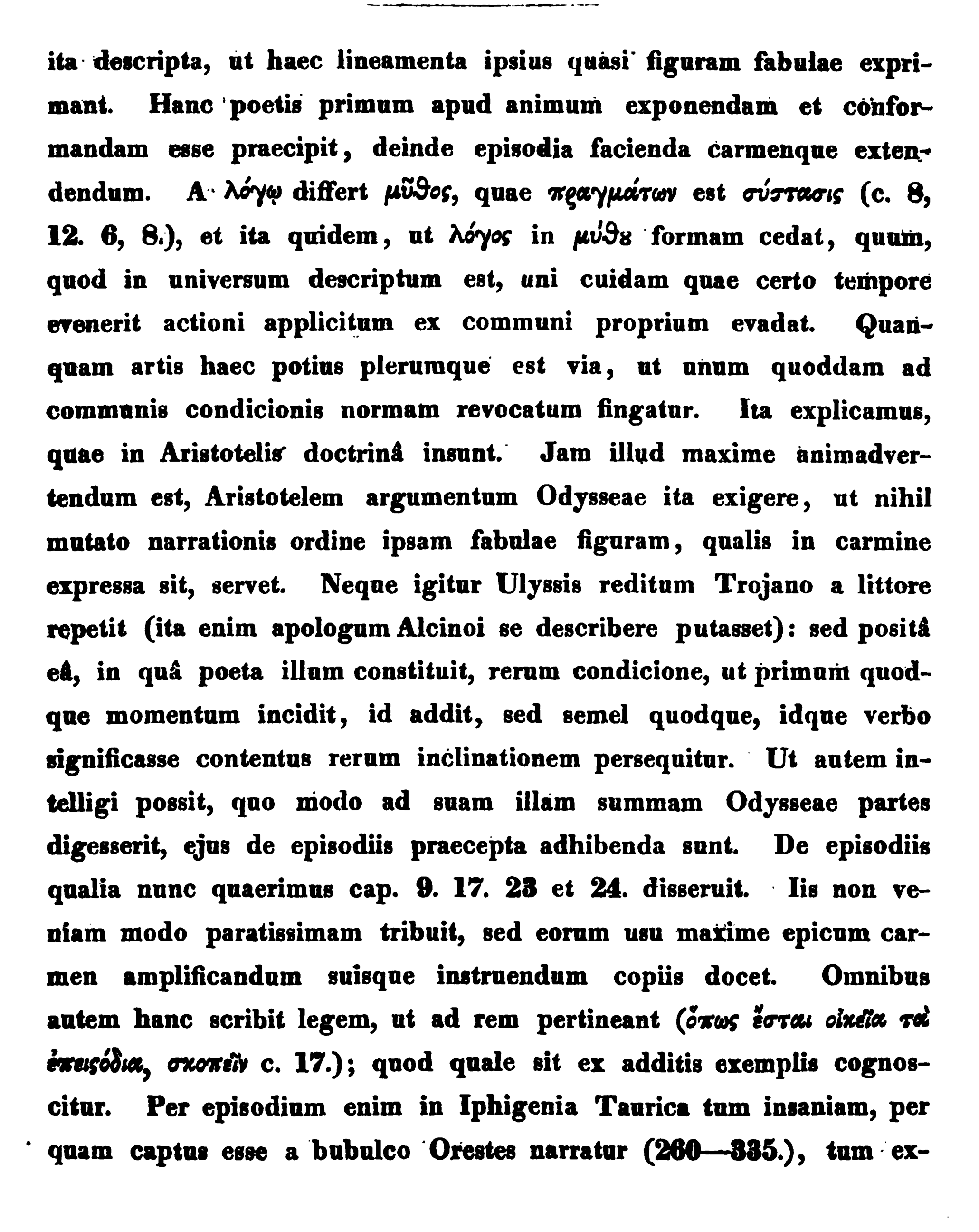
eâ quoque re alium poetam alio praestitisse suspicamur recte, ne dicam necessario. Fuit haec sane Homericae praestantiae non minima pars, quod ad scenicam imitationem proxime accedens suopte ore paucissima, longe plurima inductis personis iisque scite ornatis exhibuerat; quum ceteri contra ipsi pleraque narrantes interloquutoribus pauca tribuissent. Neque omnino quisquam, qui sapiat, Iliadi aut Odysseae ullum carmen virtute par fuisse dicet. Verum ne negligamus primum, aequabiliora belli tempora iis, quae totius certaminis momenta communia haberent, in scenicam imitationem a poetis fingi facilius potuisse. Deinde aliae accedunt rationes, quae judicium a decreto iniquiore caute abstinere jubent. Aristoteles ipse quidem novit, disputantesque inducit, qui histrionum vitia ad poesin referentes tragicis ampullis epicam narrationem longe anteponerent (de poet. 27, 1—6.): id tamen apud Atticos paucorum erat judicium, plerisque pariter atque Aristoteles tragoediam praeferentibus. Haec ipsa autem ratio quum Homerum videtur super ceteros plerosque epicos extulisse, tum ad neglectum quendam valuisse eorum poetarum, qui omnibus, qui carmina integra legerent, facile potuerunt suis quibusdam virtutibus satis probari. Quanquam tragoediae ista commendatio ac celebritas alius magis caussae admonet, cur epicorum istorum minus crebra memoria esse videatur. Nam si jure aliquo poetas illos in Atticâ minus lectitatos esse credimus, ejus infrequentiae non alia certior est caussa, quam quod Athenienses easdem fabulas a tragicis refictas et in scenâ actas tum spectare tum discere solebant. Cujus rei ea vis est, ut ii, qui de illis poetis omnibus parum honorifice statui posse putent, certe silentii isti aut obli-

vionis testimonio ne nimium tribuant. Atque carmina cyclicorum sunt illa quidem servata diu ultra florentis Graeciae aetatem, et lecta a Pindaro, Herodoto, Aristophane comico, ne tragicos commemorem. E quibus quum unus et alter famam, quâ nonnulla eorum Homero tribuebantur, dignam habuerit, quam respiceret: certe Proclum, qui Cypria et reliqua non tam propter virtutem quam propter narrationis seriem multum volutata narret, non unum sapuisse dicam, illos vero ineptos ne Homeri quidem virtutes sensisse putabo. Sed dictum est abunde, ut, quo judicii temperamento utendum sit, ab omnibus possit sentiri. Itaque jam ad ipsius nos Aristotelis verba recipiamus.

XI.

Aristoteles quam in unius actionis consensum sapienter et scite compositam dixerat Odysseae fabulam, ejus argumentum de poet. c. 17. s. 16. descripsit, hoc quidem sequutus, ut quid ipsius actionis proprium, quidve per episodium implicitum esset, accurate dignosceretur. Ita igitur ille: „In fabulis quidem scenicis, inquit, episodia concisa sunt, epica autem poesis iis dilatatur. Nam Odysseae exiguum argumentum est hoc: Quum quidam peregre esset multos annos, asservatus ille a Neptuno, et solus, praetereaque res domesticae ita se haberent, ut opes a procis absumerentur filioque struerentur insidiae: ipse tempestatibus jactatus advenit, et agnitis quibusdam quum istos aggressus esset, ipse servatus est, inimicos vero perdidit. Hoc proprium est, cetera episodia.“ Quod his verbis complectitur, τὸν λόγον Aristoteles s. τὸ καθόλȣ appellat, quae est actionis condicio, in universum sed

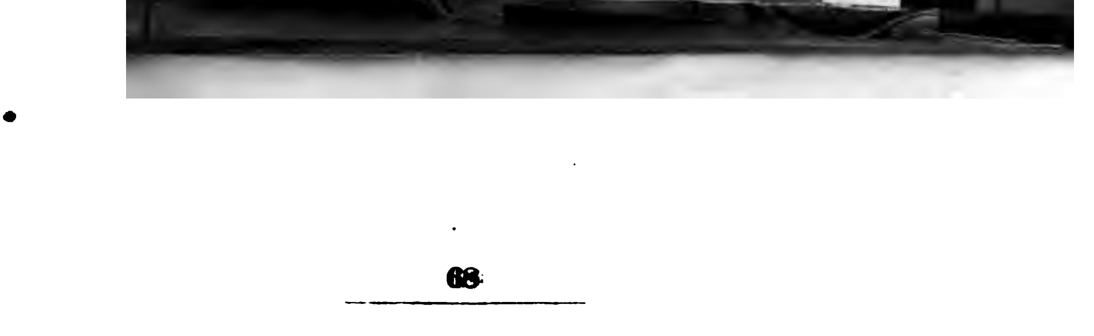

ita descripta, ut haec lineamenta ipsius quasi figuram fabulae exprimant. Hanc poetis primum apud animum exponendam et conformandam esse praecipit, deinde episodia facienda carmenque extendendum. A λόγῳ differt μῦθος, quae πραγμάτων est σύστασις (c. 8, 12. 6, 8.), et ita quidem, ut λόγος in μύθου formam cedat, quum, quod in universum descriptum est, uni cuidam quae certo tempore evenerit actioni applicitum ex communi proprium evadat. Quanquam artis haec potius plerumque est via, ut unum quoddam ad communis condicionis normam revocatum fingatur. Ita explicamus, quae in Aristotelis doctrinâ insunt. Jam illud maxime animadvertendum est, Aristotelem argumentum Odysseae ita exigere, ut nihil mutato narrationis ordine ipsam fabulae figuram, qualis in carmine expressa sit, servet. Neque igitur Ulyssis reditum Trojano a littore repetit (ita enim apologum Alcinoi se describere putasset): sed positâ eâ, in quâ poeta illum constituit, rerum condicione, ut primum quodque momentum incidit, id addit, sed semel quodque, idque verbo significasse contentus rerum inclinationem persequitur. Ut autem intelligi possit, quo modo ad suam illam summam Odysseae partes digesserit, ejus de episodiis praecepta adhibenda sunt. De episodiis qualia nunc quaerimus cap. 9. 17. 23 et 24. disseruit. Iis non veniam modo paratissimam tribuit, sed eorum usu maxime epicum carmen amplificandum suisque instruendum copiis docet. Omnibus autem hanc scribit legem, ut ad rem pertineant (ὅπως ἔσται οἰκεῖα τὰ ἐπεισόδια, σκοπεῖν c. 17.); quod quale sit ex additis exemplis cognoscitur. Per episodium enim in Iphigenia Taurica tum insaniam, per quam captus esse a bubulco Orestes narratur (260—335.), tum ex-

piationem, quâ soror et illi et sibi salutem invenit (**1153—1233**), inserta esse censet. Iliadem autem quum aliis episodiis multis (*οἷς διαλαμβάνει τὴν ποιησιν*), tum navium recensu interjecto auctam dicit c. **23**. Plurimus igitur Aristotele judice episodiorum usus est, isque ita proprius, ut etiam ipsius actionis membra variata fingat et instruat uberius. Quae enim simpliciter facta esse dici potuissent, his si qua adhibita est machina et singularis inventa ratio, episodium ascivisse poeta dicitur. Velut quum Orestes captus adductusque esse nude dici potuisset, maluit Euripides ingruentem interdum Oresti insaniam, quae non erat hujus actionis, adhibere, quâ stratis armentis bubulci vim excierit. Itemque Iliadis auctor non solum agminis Graecorum incessum magnifice exornavit (β, **455—483.**), sed agminis illius speciem singulorum populorum longo recensu distinxit. Ad horum exemplorum normam Odysseae episodia, carmine ipso cum Aristotelis argumento commisso, expendere conatus sum. In quo si quid dubitationis reliquum fuerit, in summa scriptoris brevitate modestius quam audacius fecisse haud poenitebit. Non ille Neptuni iram per episodium inductam dicit; haec enim ipsa a patriâ arcet absentem, qui, nisi illa redire cupienti infesta obstaret, omnino ne abesset quidem amplius. Non magis autem Neptunus praeterea quidquam ad carminis summam momenti habet. Asservat tantummodo delitescentem in Ogygia, rejicit, dum licet, ab appulsu in patriam, et quum cedendum summi Jovis decreto vidit, haud impune Phaeacibus esse sinit, quod feliciter illum auctumque donis domum deportarunt. Itaque verbis: *ἀποδημοῦντός τινος ἔτη πολλὰ καὶ παραφυλαττομένου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ μόνου ὄντος, αὐτὸς ἀφικνεῖται χειμασ-*

ϑεἱς nihil aliud significare putandus est Aristoteles, nisi α, 1—79. ε, et ν, et non priores respexisse cursus qui narrantur rh. ι—μ. priora enim quum neque absentiae caussam neque reditus rationem spectent, episodiorum ille potius loco habuit; itemque ludos, qui rh. ϑ in Ulyssis honorem acti referuntur. Media sunt inter utramque condicionem et propriorum et episodiorum quasi confinia, quae continentur rh. ζ, η et ϑ, 1—99. Atqui multiplex est episodiorum illorum cum actione primaria necessitudo. Ulyssis narratione docentur auditores, primum unde et ubi ira exorta sit, quae tot annos absentem premit, deinde quomodo socios amiserit, quibus destitutum sistit fabulae argumentum (καὶ μόνȣ ὄντος); denique etiam ad reditum facit narratio, cujus jucunditate ac miraculis deliniti Phaeacum reges dona et deductionem paratius liberaliusque instruunt (rh. ν init.); similis autem quanquam haud paullo alienior condicio est ludorum illorum. Sed quum Odysseae adornatio bipartita sit, ut cujus in duplici compositione reciprocetur fortuna (v. poet, c. 13, 11.): alteram expositionis partem his verbis Ar. adumbrat: ἔτι δὲ τῶν οἴκοι ὄυτως ἐχόντων, ὥς τε τὰ χρήματα ὑπὸ τῶν μνηστήρων ἀναλίσκεσθαι, καὶ τὸν υἱὸν ἐπιβȣλεύεσθαι. Haec primum in α, 106 sqq. β, et δ, 625 usque ad fin. quadrant; nam et Telemachi concio et procorum insidiae quis dubitet quin rebus primariis intersint. Temperata autem sunt episodio de Telemachi itinere (γ, δ usque ad 624.), cujus ratio in promptu est. Gliscens enim per procorum animos tollendi Telemachi consilium per itineris opportunitatem erumpit. Neque alieni sunt sive Nestoris sive Menelai Helenaeque sermones; quanquam qui aegre se ab his abstractum ad procorum petulantiam malitiamque

traduci patitur (δ, 620 sqq.): nae is haerere Lotophagus quam cursum persequi mavult. Accedunt vero prioribus illis, quae res domesticas adumbrant, rhapsodiae maxime ϱ, σ et υ et magna pars quartae et quintae decimae, tametsi his quoque insunt, quae ut π et τ ad agnitionis potius vicissitudinem pertinent. Sequitur in argumento: καὶ ἀναγνωϱίσας τινάς, quod admonet, ut de agnitionibus doctrinam illustremus. Ordiendum est a c. **10.** in quo postquam fabularum et actionum alias simplices esse statuit, quum conversio fortunae nec inopinato casu nec agnitione, sed aequabili ipsius actionis progressu fieret, alias implicatas, quum commutatio illa ex inopinato casu aut agnitione, aut ambobus incideret: de agnitionis genere exposuit c. **11.** ejusdem formas, vim et efficaciam c. **16.** persequutus est, denique c. **24.** Iliadis quidem actionem simplicem et aerumnosam, Odysseae vero implicatam et moratam esse dixit, transigi enim totam per agnitionem. (Moratam s. ethicam Odysseam appellavit, quod tota apta est ex appetitione, et in finem propositum intenta.) Ergo Aristotele judice agnitio per totam Odysseam dominatur. Quod antequam pluribus explicemus, verbo cavendum est, ne quis eum prorsus temere leviori actionis transigendae adminiculo tantum momenti ac prope primas detulisse putet. Conjunxit Ar. agnitionem et casum necopinatum, ἀναγνώϱισιν et πεϱιπέτειαν, et ita quidem, ut aut alterutrâ aut ambabus implicatae actionis genus constare diceret; utriusque autem vim omnem ad fortunae conversionem retulit. Porro casum necopinatum agnitione potiorem esse voluit, ut πεϱιπέτεια quidem sola satis posset, agnitio vero cum illâ conjuncta optime haberet. Ergo agnitionis vim non ipso facto contineri putat, quo quis tum ipsum alius

esse reperiatur, atque antea visus fuerit, sed illud consequens assumit, quod, qui ex obscuro emergat, simul aut ex alieno amicus fiat aut a sortis quâ pressus fuerit iniquitate ad laetiora proficiat, vel contra (c. 11.): θεὸς γὰρ καὶ τὸ γιγνώσκειν φίλες, ut est ap. Eur. Hel. 560. Negari autem non potest, philosophum vel sic in formis agnitionis discriminandis diligentiam prope putidam posuisse, et omnino hoc genus nimis exegisse. Pergimus ad Odysseam. In hac, si quid recte interpretor, agnitionis vim primum deprehendit apud Alcinoum (c. 16. καὶ ἡ ἐν Ἀλκίνε ἀπολόγῳ· ἀκέων γὰρ τε κιθαρίστε καὶ μνησθεὶς, ἐδάκρυσε.); ea enim agnitio primam habet inclinationem fortunae, quum agnitus ab Alcinoo Ulysses, ex alieno amicus factus, benigne in Ithacam deducendus suscipitur (Od. ϑ. 521—33.). Post primam illam agnitionem redux in patriam Ulysses ibi primum agnoscitur a Telemacho π, 186 sqq. Quae agnitio vereor ut justos numeros habeat, neque enim ullo alterius judicio fit, sed solâ ejus qui agnoscitur professione. Quo exemplo maxime arguitur Aristoteles agnitionis modo nimium tribuisse. Quum enim nullo ista omnino neque artificio neque casu eveniat: ad rerum tamen conversionem gravissima est, neque minus ad totius carminis implicationem; nam illo Ulyssis cum filio congressu duplex compositio in simplicem coit. Quae sequuntur agnitiones τ, 386. et φ, 217. eas diserto judicio ponit Arist. c. 16, 4. „signa si qua sint indicio, alia ait esse extrinsecus addita, alia in ipso corpore ut cicatrices. Qui quum omnino rudior sit agnitionis modus, tamen eo quoque recte secusve uti posse poetam. οἷον Ὀδυσσεὺς διὰ τῆς οὐλῆς ἄλλως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς τροφε, καὶ ἄλλως ὑπὸ τῶν συβωτῶν· εἰσὶ γὰρ αἱ μὲν πίστεως ἕνεκα ἀτεχ-

νότεραι· καὶ αἱ τοιαῦται πᾶσαι. αἱ δὲ ἐκ περιπετείας, ὥς περ ἡ ἐν τοῖς Νίπτροις, βελτίυς. Non est, quod hoc loco pluribus ostendam, quam insigni judicio Ar. illam Eurycleae agnitionem efferat. Neque quisquam amplius dubitabit, quin idem episodium quoque, quod de acceptâ in Parnasso est cicatrice, admiserit, utpote quo agnitionis caussa illustretur. Missâ igitur istâ Knightii Thierschiique suspicione (v. supra sect. 1.) reliqua agnitionis momenta breviter addimus. Prodit se Ulysses porro procis arcus sui usu (quam dixeris ἀναγνώρισιν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, qualem omnium praestantissimam dicit Ar. c. 16, 11.); Penelopae ψ, 183 sqq. lecti sui indiciis, quae est agnitio per signum acquisitum, eaque deterioris notae, signum enim in fidem adhibetur; denique similiter Laertae patri sui fidem facit adhibitis signis ω, 330—345., cujus loci mentio est ap. Aristotelem Eth. Nicom. III, 8, 10. allatis verbis δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος, quae duobus versibus inserta leguntur ω, 318 et 19. Is igitur agnitionis ille tenor est, qui per totam Odysseam pertinet; aliena admiscuit Graefenh. in Animadv. ad libr. de poet. c. 24. p. 183. nisi quis forte canis fidelissimi agnitionem a me neglectam jure queratur.

XII.

Reliquum est, ut extrema quae in argumento Aristoteles posuit nihil habere doceamus, quod illius Odysseam ulla parte mancam fuisse indicet. Addit haec: αὐτοῖς ἐπιθέμενος αὐτὸς μὲν ἐσώθη, τὺς δ' ἐχθρὺς διέφθειρε. Incolumitas illa victoris non ipsâ modo victoriâ continetur, sed oportuit eum etiam ab ultione omni tutum esse.

Quapropter dubium non est, quin ultima quoque, quibus pax cum Ithacensibus composita narratur, isto αὐτὸς ἐσώθη comprehenderit Aristoteles. Accedunt vero alia testimonia, quae extremam partem, quam Alexandrini notarunt, ab Aristotelis Odysseâ nequaquam abfuisse praestent. Atque unus locus, qui in Laertae agnitione reperitur, jam supra allatus est. Porro Rhetor. III, 16, 7. brevitatis ejus, qua patronum, quae vere commissa sint, attenuare jubet, ex Homero petit exemplum his usus verbis: παράδειγμα ὁ Ἀλκινόȣ ἀπόλογος, ὅτε πρὸς τὴν Πηνελόπην ἐν ἑξήκοντα ἔπεσι πεποίηται. His verbis non versus Od. ψ, 263—284. significari, quos Buhlius indicavit, certissimum est; hi enim non Alcinoi apologum, sed solum Tiresiae vaticinium idque totidem verbis expressum referunt (cfr. λ, 120—137.). Neque magis quisquam locum τ, 274—79. respici opinabitur. Sed subest κεφαλαίωσις quae ψ, 310—43. legitur. Neque enim illud morabimur, quod in Aristotelis libris nunc est ἐν ἑξήκοντα ἔπεσι quum versus isti triginta trium, aut si accuratius computaverit, viginti duorum tantum numerum expleant (310—332.). Nam sive ξ ex λ et suprascripto γ, sive e κβ corruptum sit, sive alio numerus ille errore fuerit inventus: certe rerum convenientiam numerus perperam scriptus non redarguit. Locus autem ille apologum Alcinoi tam aptâ serie tamque in summâ brevitate integrum complectitur, ut ne alîus quidem diversitatis oriri suspicio possit. Quod Rhetoricorum testimonio efficitur, Aristotelis Odysseam in versum ψ, 296. certe non desiisse, idem in cumulum Platonis citatione confirmatur, qui de rep. II. 387 A. allatis versibus 6—10 rhapsodiae ultimae Homero suo locum vindicat, quem vetusti poetae haberi non homines, non Dii

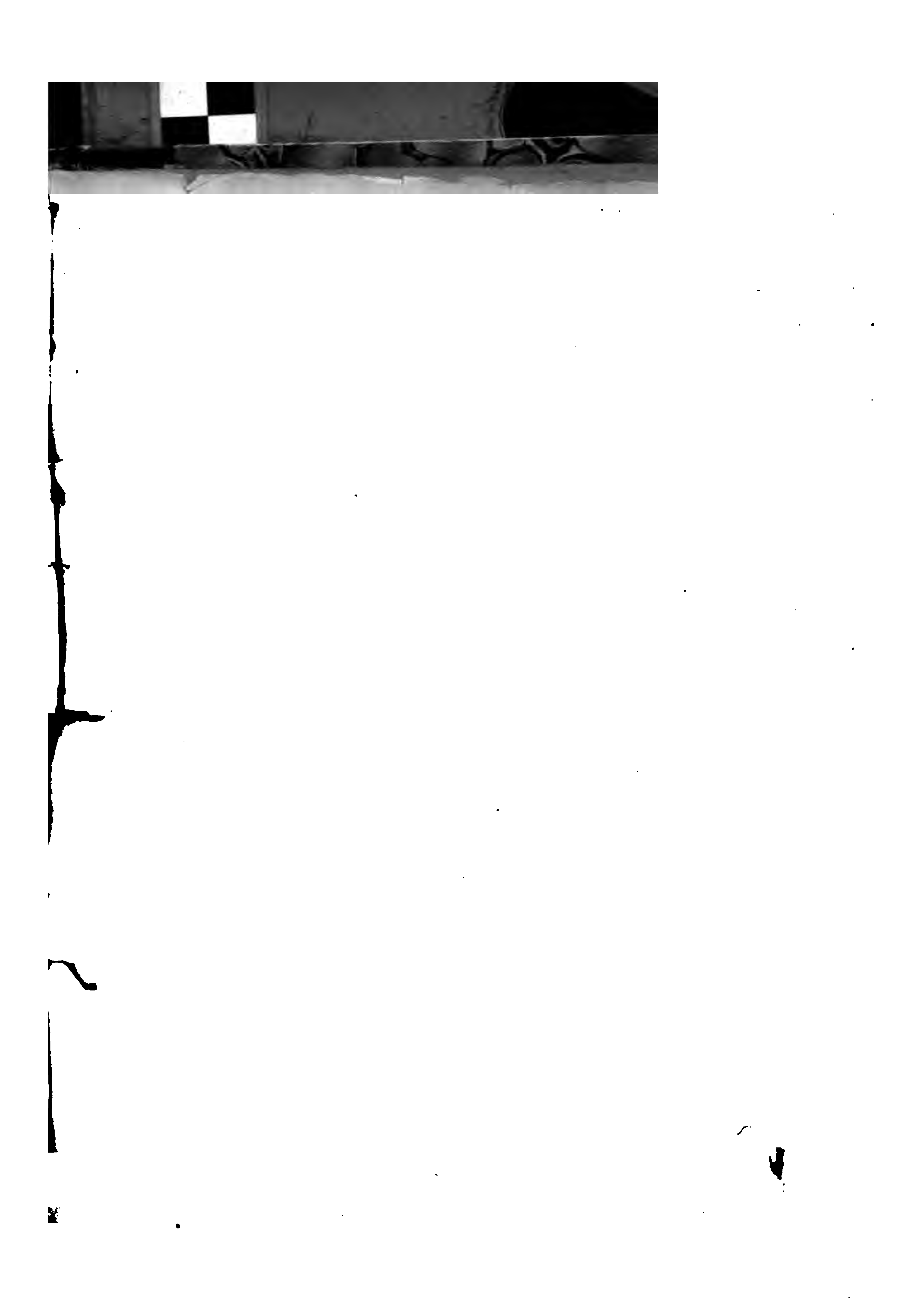
concessere. Denique quod de extrema parte Odysseae, idem de aliis quamvis suspectissimis locis praestare possumus; nam ne undecimae quidem rhapsodiae ullus locus teste caret, quos nunc singulos enumerare nihil attinet.

INDEX SECTIONUM.

			Pag.
SECTIO	I.	Enarrantur loci Aristotelis, de poet. c. 23. et 8., qui sunt de justâ epopoeiae compositione	1–8.
——	II.	Homeri quae fuerit argumenti deligendi condicio, probabiliter disputatur	9–15.
——	III.	Instituitur disputatio de ceterorum epicorum ad Homerum ratione	19.
——	IV.	Aristotelis norma, quâ epici carminis descriptionem censuit, expenditur. *Cypriorum* compositio	25.
——	V.	*Ilias* et *Odyssea* optime compositae. Earum argumenta desumpta e quinquepartitâ belli Trojani historiâ. *De quinque Trojani belli temporibus* alius poeta aliud complexus est; *Arctinus* et *Lesches* in eodem elaborarunt	31.
——	VI.	De *Hagiae Troezenii Nostis*	38.
——	VII.	In Nostis Necyiam fuisse demonstratur	46.
——	VIII–IX.	*Arctini Ilii Persis* et *Leschis Ilias parva* inter se comparantur. Ille meliore usus est compositione	57.
——	X.	*Arctini Aethiopis* carmen Iliadi multis locis simile; idem ceteris quae cyclicorum vocantur praestantius	63.
——	XI.	Locus Aristotelis de poet. 17., qui Odysseae descriptionem habet, illustratur. Ejusdem de episodiis et de agnitionum usu doctrina	69.
——	XII.	Aristotelis Odyssea extremâ parte non destituta	71.

CORRIGENDA.

Pag. 24. l. extr. *discrepantia.*
— 34. l. 2. pro quâ l. *quo.*
— 41. l. 2. pro dativo Νεκυίᾳ lege *nominativum.*
— 48. l. 9. lege *Tzetzae.*
— 52. in notâ post σορός l. *illa.* Cfr. Il. ψ, 91.
— 56. pro Lacoonte bis repone *Laocoontem.*
— 58. l. extr. junge *amorem ei.*

Ga 113.340.25
De Aristotele contra Wolfianos, siv
Widener Library 006308410
3 2044 085 102 390